

PATAI JÓZSEF:

HÉBER KÖLTŐK

NEGYEDIK KÖTET

AZ ÚJKORI FELVILÁGOSODÁS KÖLTŐI
(XVIII—XIX. SZÁZAD)

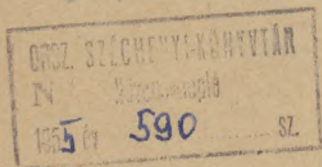
MÁSODIK KIADÁS

MULT ÉS JÖVŐ BUDAPEST

AZ ELSŐ KIADÁST
KIADTA
AZ IZR. MAGYAR IRODALMI TARSULAT

277295

TARTALOMJEGYZÉK:

	Oldal
NAFTALI HERZ WESEL:	
Mózes anyja	7
EFRAIM LUZZATTO:	
Pör : :	9
Egy orvosnak	10
Cupido :	10
Oh meddig	11
DAVID FRANCO-MENDES:	
Atália :	12
ÉLIJAHU HALFEN HALÉVI:	
Üdv Napoleonnak	17
JEHUDA JEITELES:	
Salamon bölcsessége	19
Egy szerény szerzőnek	19
Josafat bíró	19
Megpróbáltatás	20
Egy sirkőre	20
Mai próféták	20
Tírca :	21
Fukar Kalbi sirkövére	21
LEWISOHN SALAMON:	
A költészet szól	22
ADAM HAKÓHEN LEBENSOHN:	
Gyász	29

	Oldal
IZSAK BEER LEWINSOHN:	
Epigrammák I. A férgekhez	32
II. A három párt	33
SALAMON JEHÚDA RAPPAPORT:	
Eszter szava Ahasvér királyhoz	34
IZSAK ERTER	36
SZANÉ, SZÁNSZANÉ ÉS SZEMANGELOF	
PÁNÁSZÁ	37
SAMUEL DÁVID LUZZATTO:	
Feltámadók éneke	44
Sírirat	46
József Almanzinak	47
JÓZSEF ALMANZI:	
Te gőgös ember	49
A mi nemzedékünk	50
RACHEL MORPURGO:	
Óh szeressétek	51
Válasz S. D. Luzzattónak	52
1848	53
Majd ha szól a szózat	54
Miért e zaj	54
Jaj nékem, jaj	55
Mig csendült ifjuságom	56
Még egyszer	56
Lakodalmi ének	57
MEIR HALÉVI LETTERIS:	
Tüzlátomás	58
Szent nyelvünk a mi várunk	60
A bugó galamb	61
MICHA JÓZSEF LEBENSOHN:	
Tavaszi hervadás	64
A kis ág	68

GORDON:

Kinek írok	70
Üdvöske húgom	72
Oroszlán torkában	73
Két árpaszem	83
Hit és értelem	89
Cidkijahu király a börtönben	91
A temetőben :	94
Kis mesék nagy gyermekeknek:	
I. A darázs és a csalogány	96
II. Adóni-Bezek	97
III. A frigyládát vivő tehenek	99
IV. A féreg	100
V. A fáklya :	101
VI. A csalogány és a gyermekek	102

NATAN SAMUELY:

Bábel vizénél	103
Adj könnyet, anyám	109
Egy szót adj, Isten	109

MENACHEM DOLICZKY:

Gólusz-dal	112
Testamentum	157

BRANDSTÄDTER:

Halottak feltámasztása	114
----------------------------------	-----

LEWIN:

Zsidó öröm	123
----------------------	-----

MEIR LEB MALBIM:

Éjféli énekek	126
-------------------------	-----

KONSTANTIN SAPIRO:

Ráchel	130
Álmatlan éjek	131

CHORIN ARON:

Éji látomás	132
Sírkövemre	134

ISMERETLEN KÖLTŐ:

Miért sír az újszülött?	135
-----------------------------------	-----

BACHER SIMON:

Csókók	136
A szótválasztóknak	139
Betegen	139

BERGEL JÓZSEF:

Hiszem, hogy	141
Péntek este	143

ADLER JÓZSEF:

Dalok karát	145
-----------------------	-----

MOLNAR (MOSKOVITSCH) ARMIN:

A füzek alatt	146
Szállj le	147

IMBER:

A remény dala	148
-------------------------	-----

LEO PEREZ:

Ismered, édes, a földet?	151
A Pálma :	152
Dal	155
A költő	155

Testamentum (Menachem Doliczky)	157
---	-----

NAFTALI HERZ WESEL.

Született Hamburgban 1725-ben, meghalt ugyanott 1805-ben. Atyja sokáig Kopenhágában lakott és itt nevelkedett Naftáli felvilágosodott zsidó szellemben, világi és világi tudást egyesítve. Fiatal korában Amsterdamba került, itt írta „Gan nául” (Zárt kert) című grammatikai művét. Majd újra Németországba visszatérve, összeköttetésbe lépett Mendelssohnnal, akinek segítségére volt bibliafordításának kiadásában. 1782-ben írta, II. József türelmi ediktuma alkalmából, „a béke és igazság” szavai” c. művét, amelyben a zsidókat világi műveltség szerzésére buzdította. E műve miatt sok üldöztetésben volt része. Wesel legnépszerűbb munkája a „Dicsőség dalai” című hosszú bibliai éposza, amelyben az egyiptomi kivonulásnak, a kinyilatkoztatásnak és Mózes életének történetét írja le. Wesel teljesen elvetette a spanyolországi héber költők és követők által meghonosított arab métrumot és helyette a sorok arányos megoszlását és szótagszámainak egyezését vezette be.

MÓZES ANYJA.

— A „Dicsőség dalai”-ból —

... Az anya öröme ekkor gyászra vált,
S a csecsemőre hulltak könnyei:
„Reméltem, hittem: népem üdve léssz,
Hős megváltója, bátor, nagy, merész,
Hiába, véredre les itt Egyiptom.
Gonosz poroszlók hada közeleg,

Kis magzatom, jaj, hová rejtselek?
Oh, hová rejtsem édes, drága titkom?

A sivatagba viszlek, tán a vad
Kis életednek még irgalmat ad,
És emlőjének dús tejével táplál.
Artatlan gyermek sikongó jajátul
Vérengző tigris, párduc szive lágyul,
Nincs kegyelem emberi gonoszságnál.

De oh, szent kincsem, drága életem,
A sivatagból hirt ki hoz nekem,
Nem ölt-e meg éhes kigyó, sakál?
Ah, jobb ha tudom, kioltották élted,
Mint napról-napra aggódni teérted —
De im lelkembe remény üdve száll . . .

Nagy vízözön jött a bűnös világra,
S megmenté Nóét úszó, gyöngé bárka,
S nem nyelték el az örvöngő vizek.
Gyermeke, te is bárkádba jöjj,
A világot menté meg akkor ő,
Bárkával Isten — népét menti meg."

S a gyermeket kis fabárkába tette,
S leereszté a Nilus-nád közé.

EFRAIM LUZZATTO.

Született Olaszországban 1727-ben, fiatal korában Angolországba vándorolt, ahol sokáig mint kórházi orvos működött. De nyugtalan vére ide-oda üzte, míg hosszú vándorlás után Lausanneban 1792-ben meghalt. Versei csak halála után jelentek meg összegyűjtve, nagyrészt szerelmes szonettek, amelyekben merész újításként hatott, hogy a kor divatjának hódolva, bevitte a görög és latin isteneket a héber költészetbe is. A szerelmes szonetteken kívül írt számos nemzeti és szatirikus verset, utóbbiakat főleg saját szakmájára, az orvosi foglalkozásra.

PÖR.

Leány! te hajnalpírként ragyogó,
A lelkem retteg tőled s félve fut,
De szivem, ez a csacska kis bohó,
Ujjongva zeng, ha közeledbe jut.

Nyakad világít, mint fehér pamut,
Leheleted oly édes, lángoló —
De vágyam éget, mint tüzes kohó
S félek, halálba visz e balga út.

A lelkem tőled szabadulni vágyik,
De szivem ide-oda tántorog —
És küzdenek, és küzdenek halálig.

*A lelkem szól: oh, hiu hevület . . .
S szépséged ellen büszkén lázadok —
Oh, de mit ér az élet nélküled?*

EGY ORVOSNAK.

*A jobb kezed receptet ír,
És már a pénzért nyul a bal,
Lassan gyógyít a balzsam-ir,
De a pénz, a pénz kell hamar.*

*Ha beteg szép kis nő hivat,
Mellette ülsz, míg meg nem ún,
De vénnel végzel perc alatt,
S már kívül vagy ajtón, kapun.*

*A tollad — gyilkos tör biz az,
Hegyes, mint óriási tű,
S mit leír, ölé sok betű.*

*Hóhérhoz csak bűnös kerül,
De te ártatlant pusztítasz,
Jutalomért, büntetlenül.*

CUPIDO.

*Ifju testvérim, hogyha meglátjátok
Bolygó Cupidót, a vak gyermeket,
Vigyázzatok, mert veszély vár reátok,
Ruhája alatt nyilat rejteget.*

Ajkai lágyan csepegtetnek mézet,
 Igérnek mindent, örömet, gyönyört,
 Csak későn látjátok, hogy megigézett,
 Ravaszul megcsalt, hűtlen meggyötört.

Engem is hívott és csalogatott,
 És játszadozott soká, soká vélem,
 És adott valami ajándokot.

De nyil volt az, amit felém dobott
 És megsebezte szívem mélyen, mélyen,
 S most nézzétek, hogy permetez a vérem.

OH MEDDIG . . .

Oh meddig, meddig, egek nagy ura,
 Vezeted néped viharok között?
 Meddig lesz puszta Ción kapuja?
 Meddig borítják szentélyed kódók?

Oh nézz le ránk, oh nyisd meg szemedet,
 Hited gyalázza balga csöcselék,
 Légy védő lángvért nemzedet felett,
 Hadd dörghesse az ellennek: „Elég“!

Siess, mint hős sovárgó kedvesedhez,
 Ki csüggedezve, búsan várva vár,
 Mint tövis között árva rózsaszál.

Az elhagyottnak, Jóság atyja, kedvezz,
 Oh gondozd, ápold szőlőkertedet,
 Mit irgalmadban jobbod ültetett.

DAVID FRANCO MENDES.

Született Amsterdamban gazdag marannos-családból 1713-ban, meghalt ugyanott 1792-ben. Mídn Mózés Chájim Luzzatto az olasz héber költők üldözői elől Amsterdamba menekült, Mendes annak pártfogójává és tanítványává szegődött. Luzzatto hatása alatt írta az ő héber drámáinak félarab metrumára „Atália bűnhődése” és „Judit” című drámáit, hogy vetekedjék Racine és Metastasióval, akik szintén feldolgozták ezeket a témákat. Mikor Németországban megindult a „Measszéf” című első héber folyóirat, Mendes is munkatársa lett.

ATALIA.

II. felvonás.

Szín: A királyi palota kertje. Atália, Mátán, Obéd.

ATALIA: (Mátán karjára támaszkodva.)

Mátán, barátom,

A térdim roskadoznak,

Nem birnak lábaim,

Lelkemben kétség, kinzó félelem,

Ott lenn a fügefá alatt,

A tónak árnyékos szegélyén
Majd megkísérlem, tán pihenhetek,
És könnyebbülve
Beszédre nyílnak ajkaim.

MATAN: Királynő, légy erős.

ATALIA: A nyelvem szinte inyemhez tapad,
Zavar, megbánás gyötör szüntelen
És keserűvé teszi életem.
Mátán! Obéd! Figyeljete!

OBÉD: Királynő!

MATAN: Szolgád figyel.

ATALIA: Mióta élek, míg utól nem ére
A hír, hogy fiam, kit szerettem,
Acházja meghalt,
Még nem csapott rám Isten ostora,
Boldog örömben teltek napjaim,
Minden gyönyört megízlelt ifjúságom,
Követtem szemem minden izzó vágyát,
Énekkal, tánccal kergettem időmet,
Édes álommal, ezer változattal,
Sóhajtást, bánatot nem ismerék. —
De jaj, eljött a nap,
Halálnál zordabb, keserűbb,
S hozá a hírt:
„Acházját gyilkos lándzsa döfte át!”
Szivemben minden öröm gyászra dermedt,
Eltűnt a lelkemből örökre
Dal, ének, vígság, nyugalom,
Mint szerte roncsolt hajók tűntek el

A bánattenger hullámai között,
 Szememre nem jött többé édes álom,
 Borzalmas gondok téptek éjjelente:
 Acházja fiai lépnek trónusára
 És engem letaszitnak, le a porba.
 Vagy idegen jó s elűz jogarával,
 S ki védi meg az elkergetett bárányt,
 Ha gazdátlanul bolyong szerteszét?
 És gyöttrött, kinzott szörnyű gondolat,
 Szította lelkemben a haragot,
 És ekkor jöttetek tanácsotokkal,
 S szemeim elhomályosultak . . .
 És megölettem, oh jaj, — oh én is segitettem!
 A király fiait.
 Hiába sirtak, könnyörögtek,
 Még folyton hallom hörgő hangjukat.
 Azóta távozott nyugalmam,
 Sem nappalom, sem éjjelem,
 Nappal lesujt felhős sötét bu,
 Éjjel gyötörnek rémes látomások,
 Az ártatlanok fehér lelkei
 Körüllebegnek forgó koszorúként,
 És káprázatot szönek szemeimre,
 Ijesztő szemekkel néznek reám,
 Oh jaj, most is itt lebegnek,
 Rémitő képek raja körülöttem!
 Tegnap szobáról szobára jártam,
 Pihenőt, nyugalmat keresve,
 Egyszerre hirtelen,
 Mikéntha megnyilna fejem felett,

A menyezet s az ég is meghasadna,
 Villámló fényben vihar szárnyain
 Egy szellem szállt le,
 Fehér köpeny hullámozott le róla,
 És közelebb jött, láttam, láttam,
 Mint téged látlak, mostan, Obéd,
 Kis gyermek volt, tátongó, vérző sebbel,
 Mint a király legkisebb gyermeke,
 Olyan volt, arca is olyan,
 S kitárta felém apró két kezét,
 Az életéért könyörögve.
 A szívem reszketett, színt' megszakadt.
 S felemelkedtem,
 És megrázkódtam, hátha álmodom még,
 Az idegeim íjjakként feszültek,
 S egy hang fülembe zúgott mennydörögve,
 A gyermek hangja volt:
 „Oh halld, oh halld, halál-anya!
 Készülj, oh készülj lándzsamartalékra!
 Már száját tátja rád az alvilág,
 Holnap halálod napja!”
 Kábultan tápolyogtam
 Az erkélyemre,
 De égnek meredt hajam szála,
 Borzadva láttam:
 A bokorból,
 A kerti fák közül,
 Vad állatok rohantak ugrándozva,
 Zsákmányt lihegve
 Az erkély elé,

És orditoztak s kapaszkodtak,
Hogy széjjeltépjenek ...
Hová, barátom, hová meneküljek?
Fáradt vagyok, mit ér az élet?
Ott lenn a földben csendes nyugalom vár,
Pihennek édesen a holtak,
Ne keressetek nékem orvosságot,
Nincs orvosság más, csak halál.

ÉLIJAHU HALFEN HALÉVI.

Született 1760-ban Fürth-ben, meghalt 1826-ban. Fia-
tal korában Párisba került, ahol alapos műveltsége ré-
vén nagy tiszteletben állott. A francia forradalom hul-
lámai magával sodorták Halévit is, aki egész lelkével ra-
jongott az új eszmék diadaláért. Midőn Napoleon le-
győzte a szövetséges seregeket, Halév a győztes tiszte-
letére hatalmas ódai költeményt írt („A béke“), amelyet
a párisi zsinagógában az istentisztelet alatt énekeltek.
Elijáhu Halévi atyja a zeneszerző Halévinek, a „Zsidó
nő“ c. opera szerzőjének.

ÚDV NAPOLEONNAK.

... Oh, Frankhon ellenségei, rut szégyen rátok!
Hőseiteket sáncok mögé bujtassátok,
S építsetek új, sziklafalú várakat!
Nagy Frankhon büszke serge jön hozzátok,
Szabad nép közelg, jön, mint sodró áradat.

Szívébe honszerelme, kard villog kezébe,
Mint bősziált oroszlánna, félelmes a lépte,
S csatában ércfalként áll rendületlenül.
Ki bátor köztetek, hogy közelébe lépne?
Seregetek fut, mint bárány tigrisek elül.

*Boruljatok le, Frankhon ellenségei!
S kiáltsátok karban: üdv Napoleonnak!*

*...Üldözted őket izzó sivatagban futván,
Sakálok ösvényén és párducoknak útján,
Hol virág sohasem nőtt, szedtél hírvirágot,
Dicsőség kelyhét ittad vizesflen vad pusztán,
Bevésted neved, hova ember sohse hágott.*

*Hajóid haláltszóró fegyverekkel telve,
De visznek tudást is, világosságot szerte.
A tenger látta és frigyet kötött a széllel,
Parancsolt hulláminak, álljanak meg csendbe',
Mig elvonul a vezér, kitől fut az éjjel.*

JEHŰDA JEITELES.

Született Prágában 1773-ban, meghalt Bécsben 1838-ban. A „Bikkuré Haittim“ (Idők zsengéi) című folyóirat fõmunkatársa volt, írt számos grammatikai mûvet, versei közül legjobban kiválnak epigrammái.

SALAMON BÖLCSESSÉGE.

Bölcs Salamon nagyon bölcs volt,
A gyermek anyját kikutatta,
Amde vajjon tudta volna
Kikutatni, — ki az apja?

EGY SZERÉNY SZERZŐNEK.

Mig élsz, mondod szép szerényen,
Rejtve legyen bölcsességed,
Bár lehetne — szívbõl mondom —
Metuzsálemi kort elérned.

JOSAFAT BIRÓ.

Josafat bíró sohsem nézi,
Szegény-e a fél, vagy gazdag,
Koldus, nagyúr, mindegy néki,
Egyet néz csak — mennyit adnak.

MEGPRÓBALTATÁS.

Bölcsek szerint, az Isten úgy akarta,
 Tíz próbát álljon a nagy patriarka,
 De egyet elfeledtek ám,
 Hogy Isten szólt: „Oh Abrahám,
 Bármit mond neked feleséged, Sára,
 Te hallgass csak szavára“.

EGY SÍRKÖRE.

Az égig nyuljon sírköve,
 Messziről lássa az ut vándora,
 És véssétek rá: tanúság ez emlék,
 Hogy szíve kő vala.

MAI PRÓFÉTÁK.

Éliás a tűzszekéren,
 Midőn a föld a menybe szálla,
 Szellemét és nyütt csuháját
 Hagyta reá Elisára.
 Prófétáink e kettőből
 Csak egyiket birják manap,
 Szellemét rég elfeledték,
 De megvan a csuhadarab.

TIRCA.

Szép mint a hold, ragyog, miként a nap,
Egész olyan, mint e két égi test,
Sugárból bőven mindenki kap,
S világít nappal és ha jő az est.

FUKAR KALBI SIRKÖVÉRE.

Fukar Kalbi szörnyűködik,
Sirja mélyén hogyha ébred,
Senki se evett kenyeréből
S most husából esznek férgek!

LEWISOHN SALAMON.

Született Moórban 1789-ben. Szegény magyar zsidó családból származott. Szülei a jesivába küldték, de ő, mint autodidakta, nagy világi műveltségre is tett szert. Egészen fiatal korában adta ki Palesztinával foglalkozó „Kelet országa“ című művét, majd zsidó történeti tárgyú felolvasásainak egy részét. Legnagyobb sikerét azonban „Jesurun (Izraél) költészete“ című nagyértékű vers-esztétikai munkájával aratta, amelyben több versét is közli. E műnek bevezetéseként foglal helyet „A költészet szól“ című, tömör héberséggel megírt lendületes ódája, amely a héber költészetnek egyik legnépszerűbb verse lett. Lewisohnt szerelmi csalódás búskomorságba döntötte, majd egészen elborult a lelke és mint elmebeteg halt meg 33 éves korában.

A KÖLTÉSZET SZÓL.

Midőn az Isten megparancsolá
A semmiségnek: légy föld!
S a zürzavarnak intett: légy világ —
Szólt a szépségnek, mely örök időktől
Lebegve játszott trónusa előtt:
„Hullasd játékid gyönyörét a földre!“

S a mező selymes pázsitruhát öltött,
 A rét göröngyét fűszőnyeg takarta,
 Minden fa ága virágdísszel tellett,
 S a föld porából tarka növény sarjadt;
 A rózsza
 Biborpalástba burkolózott
 S a liliom, miként a tej, fehérlett,
 Mint láng piroslott
 A szőlőtőn izzó bogyó
 S verőfény ringott hullámszó kalászon.
 A föld méhében is,
 Sötétlő árnyékok közt,
 Homok-göröngyök
 Arannyá tapadtak
 S a porszemekből ezüst csillogott,
 A szikla veséjéből réz sárgállott,
 A homály kövei fénysugarat kaptak.
 Miként az égi csillagok,
 Ragyogtak gyémántok,
 S miként a hajnal,
 Biborlott topáz és smaragd.
 Az élők közt is hullott dús ajándék,
 Diszes aggancsot kapott futó szarvas,
 Színes ruhát a csuszó kígyó,
 Fenséges lendülést a sas,
 És napos legyek aranyszárnyakat.
 A lóra hősök büszkesége szállott,
 És tarka toll lett dalos rigó éke,
 Fehér köpenyt kapott a bárány
 S bugó galambra búbáj ömlött.

Kegyetlen tigris is
 Szép, tarka bőrbe burkolódzott,
 S a ragadozó oroszlánra
 Félelmes méltóság sugárzott.

És néked, Isten választottja,
 Néked, óh ember,
 Felsőség adatott, —
 Szebb légy a földnek
 Milliónyi teremtményinél,
 Fenséges királyként járj a földön,
 Sudár alakkal, fehér, sima bőrrel,
 Magas homlokod büszkeség övezze
 És báj és kellem üljön arcodon:
 Ajkad rózsáiból fakadjon
 A beszéd gyönyöre,
 A szerelem tüze,
 S az irgalom sugára
 Ragyogjon szemeidből.
 Ha szived mélyén kél vidámság,
 Szád nyílására mosolyt küldjön,
 S ha lelkedből
 Az öröm hullámai kiáradnak,
 Szempilláid közül
 Gyöngycseppek peregjenek.
 De tested minden ékességénél
 Sugárzóbb lelked ragyogása,
 Testednél tündöklőbb dús szellemed.
 Engem pedig,
 Szépség leányát,

Hivott a magasság Ura,
 S fülembe zengette szavát
 Seregek Istene:
 „Minden gyönyört e földnek adtam.
 Mint angyal jár ott lent az ember,
 Szállj le te is a földre hozzá,
 Légy ember fiának játszótársa,
 Uralkodj szelleme felett;
 Uralkodóvá tettem őt
 A földnek minden teremtményén
 S őrajta te uralkodol.“
 Azóta én uralkodom
 A halandókon. Hatalmamnak
 Határa nincs a nap alatt —
 Én keltém zsongó vágyaknak raját
 Az emberek szívében,
 S lelküknek háborgását
 Lecsendesítem.
 Siettetem a férfi lépteit,
 Hogy elérje a hősi tettet
 És késleltetem a gondolatát,
 Ha gonosz tervek forralják szívét.
 Ki állhat ellent bűvös szavaimnak?
 Beszédem méze kit ne édesgetne? —
 Mint zugó vizek árja,
 Mely bérces hegyek mélyiből
 Sodorva rohan zúgó hullámokkal —
 S ki állana hatalmas árjuk ellen?
 Ki állna vesztég habjaik között?
 — — — — —

— — — — —
S a világ minden szélén lakom én,
A földnek minden végén, mindenütt.
A hóhegyeken, észak sarkain,
Vad viharok közt zúgnak dalaím,
S az égő homokon,
Dél sivatagjain,
Miként a napnak lángjai
Ömölnek énekim.
Repülök keletre a reggel elé,
Hárfam hangjával ébresztem a hajnalt,
Szállok nyugatra sötét hegyek közé,
S dalom szavával hívom
A homályból a csillagot,
Az éj szemét.
A mélységek fölött bolyongok,
Hajók lakói közt,
Kik viharoknak szárnyán
Száguldnak tengerekről tengerekre. —
A sivatag vándorait
Kisérem hosszú útjukon
A borzalmaknak országában.
Zsibongó városoknak kapuin
Peregnek gyöngyeim.
A sziklák között,
A bérces hegyeken,
Beszédet adok magányt keresőknek;
A sűrű erdő árnyékában,
Enyhet adó ligetnek mélyén.
Keresnek kedvelőim

Virágos kertben,
 Rózsás mezőkön.
 Ráöntöm szellememet ifjaimra.
 Nekem csobog a csörrenő patak,
 Dicsőségemről dörg a tenger mélye,
 Csendes tavaknak tükrén vigadok,
 Békés folyónak partján szól a hangom,
 A temetőben sírok között járok,
 Sirámot adok sirató anyának,
 S a pásztor-kunyhók között heverek
 S vidáman dalolom
 A szerelemnek dalait.
 Kimegyek a magvetővel
 Mezejére és elkisérem,
 Ha összegyűjti aratását,
 Kivonulok a hegyi szőlőkertbe
 A szőlőültetővel
 S vigadva térek falujába.
 Engem hívnak a mulatók,
 Ha bor mellett csapong a kedvük,
 S az ünneplő tömeg előtt
 Ujjongva járok.
 Börtönök lakói is
 Nekem öntik ki éltük bánatát,
 S a fegyveres leventék
 Magukkal hívnak csataterre.
 Nincsen határa hatalmamnak.
 Az egész világra öntöm lángjaimat —
 Miként a nap ha reggel
 Ragyogva megjelen,

Kelet felől kigyúl az ég
 Tündöklő fényitől
 És lángokat önt a magasból
 A véghetetlen tengerekre,
 És káprázó varázslat
 Borítja a hegyek csúcsait,
 És aranyszikrákat szór
 A folyó tükreire,
 Fényének villámától
 Rezeg az erdő
 S a sziklahasadékok
 Megittasodnak sugarától . . .

És amily nagy a hatalmam a földön,
 Oly nagy kedveltjeimnek dicsősége.
 Mert örök nevet adok híveimnek.
 A föld hatalmasai
 Midőn kimulnak,
 Velük pusztul emlékük is.
 De szeretteim szavai
 Örökké élnek,
 Mig állni fognak földünk oszlopi.
 Mint örök szigetek,
 Miket az Isten ültetett
 Háborgó hullámok közé,
 Népek hajóit habok összezúzzák,
 Hatalmas evezősök elsülyednek,
 De rendületlen, mozdulatlan
 Állnak az örök szigetek.

ADÁM HAKÓHEN LEBENSOHN.

Született Vilnában 1794-ben, meghalt ugyanott 1880-ban. Egész életén keresztül küzdött a chasszidizmus ellen, amelynek túlkapásait az „Igazság és hit“ (Emeth ve-emuna) című drámai allegoriájában is ostromozza. Versei főleg didaktiai irányúak, vagy Schiller hatása alatt elmélkedők. Legliraibb az a siralomciklus, melyben a 24 éves korában meghalt fiát, Micha Józsefet, siratja el.

GYASZ.

... Huszonnégy évig ápoltam, neveltem,
Huszonnégy évig csüggött rajta lelkem,
És átadtam, oh jaj, a föld méhének.
Huszonnégy évig szenvedtél ölemben
S pengettél lantot mestereknél szebben.
És meghaltál. És én, — oh én még élek!

*

... Fészkemből fiókám ki üzte el?
Kis madárkám oh miért nem énekel?
Dús reményemnek véget ki vetett?
Ki csapta lantom sziklatő falához?
Ki mondta minden örömömnek: távozz?
S nekem: Élj élettelen életet?!

„Élj, élj, hogy fiad pusztulását lássad.
És kitől élted ujlását vártad,

Ott állj a sírján, sötét temetőben!
 Ki rendelé így? Te-e, Te-e, Isten!
 Hisz jószágodban, irgalmadban hittem,
 Mért ölted meg hát fiam énelőttem?

...Csitt! ne mondjátok: „Meghalt.“ Ne mondjátok!
 Ragyogó szeme esdve néz reátok,
 Le ne fogjátok! Im fölnéz az égbe. —
 'Mécsest gyujtsak? — hisz' lobog bennem máglya!
 'Levessem sarum'? — díszem porba rántva!
 'Megtépjem ruhám? — szívem összetépvél

*

...Fájdalmam, fiam, nem fér el szívembe',
 S miként ha sóhaj szárnyán emelkedne,
 'Megtölti fejemet, bus agyamat.
 Felhőként borong pilláim felett,
 'Mint villám tör ki ajkamon neved,
 S szemem esője záporként szakad.

*

...Barátim, vigasztalni akarnátok,
 S míg álcás vigaszt bűg dadogva szátok,
 Im, látom, könnybe lábad szemetek.
 Hisz ti is sirtok — s tiétek a hír csak,
 Enyém a való — s örvöngve ne sirjak?
 Hagyjátok Jóbot s ne vétkezzetek!

...Menjetek, ne érintsen senki sem!
 Eláraszt könnyem, megperzsel szívem,
 Bus fájdalmammal hagyjatok magamra!
 Hadd áztassam a szívem könnyeimben —

*S ha könnykorsómból kiszáradt már minden,
Akkor jertek majd, jertek vigasztalva!*

*De könnyem nem fogy, ha csak életemmel,
S fájdalomam enyhülést a sirig nem lel,
Mig él a minden, fiam, hogy felejtsem? —
Ne vigasztalni — sirni jöjjetek,
Sirni, ha tudtok — folyjon könnyetek,
Én nem tudok már, — elvették a lelkem!*

*

*...Bus éjszakákon elmegyek titokba'
A hegyre föl, szent, koszorus sirodra,
Hogy megöntözzem könnyemmel virágid,
Oh jaj, a kövek is hogy sírnak ott!
A gyémántot siratják, hogy halott,
A drága követ, mely már nem világít!*

*Oh hegy, ki drága fiam nyelted el,
Vedd szülőjét is — esdve esdekel,
S légy átkozott, mint átkos Gilboa!
Vagy add, oh vissza zsákmányod nekem!
Oh, Micha József! Jöjj ki, életem! —
S felhördül tompa hang: „Soha, soha“!*

*...Sokan gyászolnak, mindenkit ér bánat,
Idegen gyásszal üzzük el az árnyat,
És így vigasztalódik földi féreg —
Boldog, ki a létet nem izlelé,
Megyek sietve sötét sir felé,
Rut hiuság és semmiség az élet.*

IZSAK BEER LEWINSOHN.

Született 1788-ban Kolomeában, meghalt ugyanitt 1860-ban. Költői műveinél (leginkább epigrammák és szatírák) jelentősebbek azok a munkák, amelyeket a zsidó vallás védelmére írt. Lewinsohn buzdította először az írókat, hogy a Measszéf-iskola bibliai tisztaságával szemben a talmudi szókincset is felhasználják.

EPIGRAMMAK.

I.

A férgekhez.

Oh földi férgek,
Hiába néztek,
Hiába vártok,
Oh kis falánkok,
Hogy jő halálunk,
És sírba szállunk! —
Hiszen míg élünk
Fogy húsunk, vérünk
S mi marad néktek?

Sok kövér gazdag,
 Testük nagy asztag,
 Mint hizlalt állat,
 Eresztnek háját,
 Súlyukat nem bírva,
 Hullnak a sírba —
 Majd ők, oh férgek,
 Ők adnak néktek
 Jó zsíros étket.

II.

A három párt.

Népünk fiai napjainkban három pártra hulltak,
 „Istentelenek“, „égbetörők“ s „felvilágosultak“.

A felvilágosult:

Kutatja, milyen volt a múlt.

Az égbetörő:

Keresi, mi lesz a jövő.

És az istentelen? —

Csak egyet néz: mi a jelen?

SALAMON JEHÚDA RAPPAPORT.

Született 1790-ben Lembergben, meghalt mint prágai rabbi 1868-ban. Rappaport a zsidóság legnagyobb tudósai közé tartozik, tudományos kritikai alapon álló életrajzaival úttörő munkát végzett. De mint költő is nagy tiszteletben állott. Racine Eszterje után írta „Seerith Jehuda“ (Juda maradéka) című drámáját, amelyben korának viszonyaiból is sokat szőtt bele. Eszter szava Ahasvér királyhoz, mintha az akkori zsidóság szava volna.

ESZTER SZAVA AHASVÉR KIRALYHOZ.

Hogy mi a vágyunk? mit kérünk mi tőletek?
Eleget sanyargattatok, gyötörtetek —
Vegyétek gyermekeinket végül ember számba!
Őket is asszony szülte, boldog apák álma!
. . . Lovatokat, kutyákat becézitek,
Mért szenvednek hát, vérzenek testvéries?
Arcunk is emberi arc, mikén arcotok,
De mintha álarc volna, úgy gunyoltatok,
Van-e különbség köztünk? Nincsen semmi, semmi.
Oh miért féltek hát mihozzánk közeledni?
Szabadság lelkünk vágya, miként vágyatok,
Hazánk felé ragadnak régi, bús dalok,

Prófétáink jövőnket látták ott a földön,
Fájdalmunk serlegébe vigaszt mást mi öntsön?
De ti egyefflen reményünket is üldözték,
Rá nyelvetek nyilait lövöldözték,
Ha könnyünk, mondjátok, más messze földet öntöz,
Hogy volnánk hűségesek e néphez, e földhöz?
Oh sebző vádak, mint mérget löveli szátok,
Kit porig aláztatok, meg is tapossátok,
Vágyunk Ciónba száll, a szentelt ősi rögre,
De száll imánk e földért, népért könyörögve,
S hol szenvedés közt bár, míg ott hont találunk,
A földé hűségünk, oh életünk, halálunk!...

IZSAK ERTER.

Született 1792-ben egy kis galíciai faluban, 13 éves korában az apja, akkori lengyel-chászid szokás szerint, megházasította. Erter sokáig chászid életet folytatott, de 1816-ban Lembergbe került, itt megismerkedett a felvilágosodott héber írókkal és ő is közéjük állott. Egy másután adta ki szatiráit, amelyekben a fanatizmust és a babonát teszi neveltségessé. 1823-ban igazgatóvá választották a Brodyban alakult zsidó iskolához, de két év múlva otthagyta állását és Budapestre jött az egyetemre orvosi tudományt hallgatni. Tanulmányai befejezése után visszatért Brodyba, ahol mint hírneves orvos működött élete végéig, 1851-ig. Erter, aki szatíráiban Izraél látnokának, nevezi magát, a következő gúnyiratban három angyalnak, Száné, Szánszáné és Szemángelofnak hozzá intézett panaszos levelét közli. Ezek az angyalok, a babona szerint, a gyermekágyas asszonyokat őrzik, hogy a démonok el ne ragadják gyermekeiket.

A szatíra éle azonban nemcsak az angyalokban és démonokban való hit ellen irányul, hanem főleg a chászidok felfogása ellen, amely szerint az ember minden jó cselekedetével új angyalt teremt. Az angyaloknak eme szaporítása ellen emel panaszt Száné, Szánszáné és Szemángelof.

SZANÉ, SZANSZANÉ ÉS SZEMANGELOF
PANASZA.

— Levél a látnokhoz. —

„Ember fial Te látnoka vagy Izráel házának, hozzád fordulunk tehát panaszunkkal e nép ellen. Mert nyakig vagyunk már vele és tovább nem tűrhetünk! Vagy kétszáz év óta fojtjuk magunkba haragunkat, mint a hamu alá rejtett parazsat, de most lángra kap bennünk a tűz és az angyal benseje is szétrepedhet, miként új tömlő, ha ki nem öntheti a lelkét. Gondolhatod, milyen elkeseredett lehet a mi szivünk, ha mi, angyalok, a magasságok lakói, panaszra fordulunk hozzád, por szőlöttje, mulandó féreg! — Bocsáss meg, hogy ilyen keményen beszélünk veled, amidőn panaszkodni jövünk és segítséget kérni — de a harag és a keserűség adja tollunkra a szót.

„A te néped, Izráel háza, angyalokat és démonokat teremt. Vagy kétszáz év óta támadtak közte férfiak, akik egész nap szeráfokat alkotnak, ajkuk minden lehellelével, szemük minden intésével, lábuk minden dobbantásával, kezük minden taposásával. Végtelen a száma az égi seregeknek, kik pillanatról-pillanatra születtek, mióta az emberek angyalokat kezdtek teremteni, napjainkig. Az ég birodalma szűkebb, mintsem hogy befogadhatná valamennyit, a mennyek országa kisebb, mintsem hogy elbírhatná azokat a nagy angylatömegeket, melyek napról-napra, percről-percre rajzanak feléje

a világ minden széléről. És ha az égi lények nem tudnának összehuzódni és összezsugorodni, akkor már rég elhagytuk volna lakóhelyünket és bolyongnánk a földön, a barlangokban, a szél szárnyain, vagy tűzben és vízben. Így zsugorodtak össze hatalmas szeráfok idő előtt, és angyalok, akiknek magassága ötszáz év járásnyi volt, most hasonlók a féreghez, amellyel Isten sujtotta Egyiptomot.

„Némely égi lények hivatalt viselnek. Af-beri vigyáz az esőre, Sarsija, Tartiél és Metatrón a sófárfuvásra, Samiél az imádságra, Lajla a fogantatásra — és ilyen tisztség százával, ezrivel van az égen. Minden pillanatban leszállnak az égi tisztek tömegesen a földre, hogy elvégezzék tisztsgükét, mások meg felszállanak, miután elvégezték a reájuk bízott dolgokat, közben egyre jönnek föl felé az új szeráfok, akiket a cadik (szent) azzal teremtettt, hogy mormogott, mint a medve, vagy ugrált, mint a szarvas. És most nézd, ember fia, képzelj el lelkedben a nagy zürzavart, az iszonyú felfordulást, amitől folytonosan reszketnek az ég oszlopai. Mint a legyek hemzsegnének az ég hadai, egyik szorítja a másikat, egyik a másikba ütközik. A kerub nagyot lép és reálép egy szeráf hátára, a szeráf felemelkedik és vállára emeli a kerubot. Lármával és zsvajjal telik meg az ég birodalma, egyik a másik felé kiált, egyik a másik felé zeng. „Csináljatok helyet“ — szól az egyik, „félre az utamból“ felel a másik; ez délre fordul és amaz kiterjeszti szárnyait hogy kelet felé repüljön és

széttépi társát a szárnyával. Csupa panasz és jajkiáltás, kesergés és siránkozás mindenfelé.

„És ki ez a csöcselék, amely miatt szük lett számunkra az ég birodalma? Kik ők és mi a származásuk? Ezek a derék angyalok abból származtak, hogy egy hős szent megmosta a kezét, miután megtisztította ruháját a férgekől; azok az istenfiaak meg úgy támadtak, hogy egy chászid megtisztította testét, mielőtt imába fogott. Ilyen és hasonló ennek a szedett-vetett népnek a származása. És ezek akarnak betolakodni az ofanok és szent chajoth közé, amelyeket a próféták láttak hajdan és amelyeket Isten teremtett képmásáral

„Mi, akik az égben tisztségeket viselünk, testvéreik vagyunk az ofanoknak, barátaik a szent chajothnak, mert nagy hivatást teljesítünk. És azért fölötte bosszant az orcátlansága ennek az új csöcseléknek, amely nem dolgozik semmit és semmire sem jó és mégis úgy járnak-kelnek közöttük, mintha testvéreink volnának. De még ha legalább úgy viselkednének, mint testvérekhez illik! Oh, akkor hallgatnánk és magunkba fojtanók haragunkat! De ezek a szemtelenek még civódást, vizályt szítanak, incselkednek velünk és csufolnak bennünket egész nap. „Ember szolgái“, „föld cselédei“ és hasonló gunynevekkel illetnek bennünket. Af=berif, aki az esőre ügyel, vizes hordónak csufolják, Tartielt és Metatront, akik a sófár hangjára vigyáznak — tekia= és terua=takácsoknak mondják, Samiél, aki az imákat figyeli —

nagy hallgatónak nevezik, Lajlát kerítőnek gulyolják és bennünket mert a betegágyas asszonyokra vigyázunk — három-bábának csufolnak.

„Ezek a csufolódások folytonos veszekedéseket idéznek elő az ég lakói között és viszály és pör dühöng mindenfelé. A szeráfok, (nagyon haragos és indulatos nép) szidalmakat szórnak szerteszét, mint a záporosót, a szívek felhevülnek, mint a kohók és villogó szikrák pattannak ki a szemekből. Az ég lakói felfuvalkodva, szétterpesztett szárnyakkal mennek neki egymásnak, mint a kakasok. Az egyik megragadja társa szárnyainak tollát és hurcolja az egész égen keresztül, közbe kitépi a tollát és kificamítja a szárnyát. Az egyik belekap szomszédja hajába és vonszolja a végtelenségig keresztül, míg kopaszra válik a feje. Háború dühöng a mennyek egész birodalmában, az ég végtelen csataférré változott.

— — — — —

„És most mondd, oh, emberfia, miért teremtette néped ezt a dologtalan csőcseléket? . . . Szólj hát néped fülébe, hagyják abba az angyal-teremtést, végezze mindenki Isten parancsát csak azért, hogy jót és igazat cselekedjék és ne azért, hogy kerubokat és szeráfokat teremtsen. Különbösen rendelt ment testvéreinkhez, az ég kapusaihoz, hogy ezentúl ne engedjenek fel mindenféle emberteremtette angyalokat az égbe. Mit keres a pelyva a gabona közt?

— — — — —

„Különben is tudd meg ember fia, hogy az angyalok élete nagyon keserves és mindnyájan tele vagyunk elégedetlenséggel. Mert egyik angyal vállát annyi munka nyomja, hogy kinlódik éjjel-nappal, mint a teherhordó állat, sőt gyakran le is roskad terhének súlya alatt, más angyaloknak meg alig van itt-ott valami dolguk és szinte megőrülnek az unalomtól. Egyszer egy évben fujnak Izraél fiai a sófárba és egy egész sereg angyal szövi a hangokat. És mit csináljanak ezek az angyalok egész éven keresztül? Nekünk hármunknak pedig annyi a dolgunk, hogy ezerszer ennyien sem győznék.

„Napról-napra születnek Izraél fiainak ezrei a világ minden részében — és mindennek a gyermekseregnek az őrzését reánk, hármunkra bízák! Mi hárman mentsük a gyermekek tizezreit szertszét a világon Lilith démonasszonytól, aki reájuk leselkedik! És most mondd, ember fia, hogy teremthessünk mi egyszerre minden gyermekágyas házban e széles földkerekségen? Mindenütt emlegetik a neveinket, minden oldalról hívnak bennünket, minden irányba szólítanak, huznak, hurcolnak, kitépik a tollainkat, letörik a szárnyainkat; és mi, minthogy mindenünnen szorongatnak bennünket és négy irányba egyszerre nem mehetünk, körben-körben forgunk és nem tudunk mozdulni a helyünkről. Forgunk kiterjesztett szárnyakkal, mint a kerék a viharban, az ég mozog a szemünk előtt, mint a részeg és seregei forognak

körülünk, mint az ittasok, míg káprázni kezd a szemünk, zugni a fülünk, lélekzetünk eláll; szárazunk lelankad és mint a bortól kábultak bukunk el szégyenszemre, és körülöttünk szerteszét gunkakaj fakad.

„Láthatod, emberfia, hogy hiába fáradunk, a gyermekágyasok házába el nem juthatunk és Lilithet senkisé akadályozza, hogy el ne ragadja az új magzatot, vagy fel ne cserélje a gyermeket a gyehenna fiával, amint neki tetszik. És ha ezt tenni szokta volna, bizony már maradéka sem volna a te népednek és Jákob házának az emléke is kiveszett volna, helyette tele volna a világ démonokkal és gonosz szellemekkel. De ime, látod, Izraél fiai hatalmas nagy nép, szaporodnak és sokasodnak, hogy megtelik velük a föld. És ha akad közöttük, aki nem hasonlít emberhez, nem a Lilith torzította el a képét, hanem a Chaszidut (= a chaszidizmus). Mert tudd meg emberfia, hogy Lilithet oktanul rágalmazzák, derék, jámbor vén asszony ő és nem eszik gyermekeket, mert joga sincsen. Kiktől félnek hát Izraél fiai és kikben bíznak? Az éj árnyékaitól rettegnek és a balgaságban bíznak.

„Hirdesd hát, oh ember fia, Izraél házának: Démonoktól és gonosz szellemektől ne féljeteK és angyalokba ne bizzatok. Mert gondolataitok teremtményei azok; bálványok, miként kezek teremtményei. Istentől féljeteK, őt tiszteljéteK és benne bizzatok. Ő, aki kimentett benneteket az

egyiptomi rabszolgaságból, meg fog benneteket
váltani a balgaság jármától is.

Befejeztük szavainkat és maradtunk barátaid

Száné, Szánszáné és Szemangelof.

SAMUEL DAVID LUZZATTO.

Született Triesztben 1800-ban. Atyja szegény esztergályos volt, de jártas a zsidó tudományban és fiát is a szerénységgel párosult tudásra nevelte. „S.-Da.-L.“, amint nevének kezdőbetűi után nevezni szokták, már ifjú korában kitűnt éleselméjűségével és csakhamar nagyhirű todosként ünnepelték. 1825-ben jelent meg első verses gyűjteménye, a „Kinnór Náim“ (kedves lant), amelyben pesszimisztikus hangulatú versek, nemzeti és vallási érzéstől áthatott költemények foglalnak helyet. Erős nemzeti érzése és a zsidóságért való rajongása nyilatkozik meg vallásfilozófiai műveiben is. Luzzatto adta ki először Juda Halévi és más spanyol héber költők verseit a szétszórt kéziratokból és ezzel megindította a héber-költészeti emlékek kutatását. Ezenkívül írt számos exegetikai és irodalomtörténeti munkát. 1829-ben L. az akkor megnyílt pádua' rabbiszeminárium igazgatója lett, itt működött haláláig, 1865-ig.

FELTÁMADÓK ÉNEKE.

E vad világ, e rút világ,
Im' lábunk újra szenyre hág,
Im' újra földön lépkedünk,
Im' újra tövist fép kezünk,
És incselkedik újra már,
'A szívünkkel a szép halál . . .

E siralomvölgy kínjait
 Vigan, vjjongva hagytuk itt,
 E földre újra mért jövünk?
 Hol akkor sem volt örömünk?
 Minek megújult szolgaság?
 Lelkünk a sírba visszavágy.

Vagy uj lesz, új tán itt a rend?
 Nem gyötri gaz a büntelent?
 Nem lesz parázna már a föld,
 Mely minden kincset bünre költ?
 Nem lesz a vétek koszorús?
 S nem sorvad igazról a hús?

Az igazság ül trónuson?
 S melléje gyilkos nem oson?
 Teremtőd kegyvel néz feléd?
 És mezőiden szerteszét
 Tövis, csalán majd nem terem?
 S nem tapos rózsát senkisé?

De akkor is, oh akkor is,
 Ha jámboron nem győz hamis,
 És mi is majd nem vétkezünk,
 Minek, minek a lét nekünk?
 Mi üdvöt adhat hát a lét?
 Elég volt egyszer, oh elég!

Sok kín között, sok bú alatt,
 Szívünk akkor tisztán maradt,

Lelkünk oly nagy volt, szent, erős,
 Jártunk, mint csatában a hős.
 S elhagytunk vágyat, el erőt,
 És kaptunk csendes pihenőt.

Mint hálóból hal hogyha fut,
 Mint rab, ha nyílik néki út,
 Ugy menekültünk innen el,
 És ujjongtunk a semmivel
 Minek hát újra még a lét?
 Elég volt egyszer, oh elég.

SÍRIRAT.

Távozz, távozz síromtól,
 Hagyj nyugodnom békén,
 Síralmaddal, gyászoddal
 Ne zavard a csontjaim.

Meggyilkolt az élet,
 Meggyilkolt a kegyetlen,
 Miért gyászolsz, miért sírsz,
 Mért siratod sorsomat?

Mig küzdöttem, míg szerettem,
 S égett ezer seb és vágy,
 Jöttél volna akkor hozzám,
 Beködni a sebeimet!

Most már nyugszom, nyugszom mélyen,
 Távozz, távozz siromtól,
 Siralmaddal, gyászoddal
 Ne zavard a csontjaim.

JÓZSEF ALMANZINAK.
 (Héber verses kötete elé.)

Szólok barátomhoz:
 Aldott légy te, testvér,
 Szentelt ősi nyelvnek
 Ifjú fényt szereztél.

Nemzedékek során
 Özvegységben gyászolt,
 S arcáról leoldtad
 A fekete fátyolt.

Elaggott az arca,
 Elaggott a teste,
 S ifjúságát tőled
 Ujra visszanyerte.

S hallatta a hangját,
 S pengette a hárfát,
 S felujjongó szíven
 Uj dal fénye járt át.

S koszorus fejedre
 Aldást kér imádva,
 S koszorus fejedet
 Ezerszer is áldja.

S kik öszült anyjukat
Gúnnyal megdobálták,
Rájuk önti kelyhét,
Rájuk szórja átkát.

Azért áldlak téged,
Aldom neved, áldom,
Ébredj oh én népem,
Szerteszét kiáltom.

Ósi zsidó anya,
Nyelvek fejedelme!
Nem volna ki porbó?
Trónra felemelne?

Jertek, hűtlen fiuk! —
Mert ki szülőt sérte,
Meglakol büneért,
Megbűnhődik érte.

Régi örökségünk,
Tejjel folyó ország,
Elpusztulni hagyjuk?
Legeljék vad csordák?

Pusztuljon a hűtlen,
Aggult anyját szidó,
Kinek bálványképe:
Emancipáció! . . .

Száradjon el karom,
Sorvadjon el lelkem,
Szerelmedet Cion,
Hogyha elfelejtem!

JÓZSEF ALMANZI.

Született Páduában 1806-ban, meghalt Triesztben 1860-ban. S .D. Luzzatto tanítványa volt, és mestere a héber költészet jövőendő megváltóját látta benne. De Almanzi nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket; mint költő egész jelentéktelen dolgokat alkotott és inkább mint tudós, történész és bibliografus tűnt ki.

TE GÖGÖS EMBER.

Te gögös ember balga dolyffell!
Ki hiu ábrándokat szöve,
Tekintesz távol nagy jövőbe.
A sirból, hallgá, ének tör fel:

„Kik szárnyas vágyaikkal élnek,
Ha vége jár a büszke útnak,
Mind, mind örökre idejutnak,
Hol várnak rájuk éhes férgek.

„A fa elsorvad, hogyha tél lett
De várja újult, üde élet,
Midőn a tavasz szele pezsdül;

„S te ember pusztulsz gyökerestül,
Hiába diszlik koronád,
Lent sírnak férge vár reád.“

A MI NEMZEDÉKÜNK.

*A mi nemzedékünk gonosz és hamis,
A mi nemzedékünk hitetlen és csalja,
A mi nemzedékünk istentelen, balga,
A mi nemzedékünk öl is, csal is.*

*Diadalt ül mindenütt az ármány,
Mindenki csak kéjek után kémlel,
Mindenki egy bálvány előtt térdel,
Pénz a remény, pénz a hit, a bálvány.*

*Jaj nekünk, oh jaj nekünk!
Olyanok vagyunk, mint Szodoma,
Lecsap reánk Isten ostora!*

*Istenünk, oh Istenünk!
Rabok vagyunk, lásd, rabok —
Ne sujtson ránk haragod!*

RACHEL MORPURGO.

Született 1790-ben Trészthben, a híres Luzzatto-családból. Még mint kis leány sajátította el a héber nyelvet bátyjának tanítójától, akinek előadásainál jelen volt. Később nagy jártasságot szerzett a haláchikus és kabbalisztikus irodalomban is. Mint fiatal leány megszerette unokabátyját, Jakob Mompurgót, akivel szülei ellenkezése miatt csak 36 éves korában kelhetett egybe. Házassága azonban nem volt boldog és azonkívül folytonos anyagi gondokkal kellett küzdenie. Mikor Montefiore Mózes neje, Judit, Palesztinába zárandokolt, Rachel, aki már akkor 60 éves volt, ajánlkozott, hogy elkíséri őt mint cseléd a szentföldre, de vágya nem teljesedett. Mint héber költőnő nagy tiszteletben állott kortársai előtt. Meghalt 1872-ben. Héber versei és prózai írásai, amelyek az akkori folyóiratokban láttak napvilágot, csak halála után jelentek meg összegyűjtve „Uggab Rachel“ (Rachel Lantja) címen.

OH SZERESSÉTEK...

Oh szeressétek Isten szent tanát,
Fáradt lelkeknek enyhe nyugtot ad,
S kit sorsa sujtott irgalmatlanul,
Szent titkaiban felmagasztosul.

Kit megaláztak sötét bánatok,
Csodás fényében boldogan ragyog,
Ki börtön mélyén láncra verve ül,
Kiszabadulva, sasként száll, repül.

Arasznyi hidon inogva ki jár,
S alatta mélyen hömpölyög az ár,
Öbenne biztos támaszra talál.

S midőn majd bezárul a földi kör,
Mosolygva vezet a menyekbe föl,
Hol Isten örök fénye tündököl.

VÁLASZ.

— S. D. Luzzattónak.

„A Tóra — mondod — Isten szép leánya,
S bár ragyogott tündöklő napnál szebben,
Midőn megérett, Atyja biz' kínálta,
Mig mátkájára lelt hű Izraelben.

Mi lesz velem hát — kérdezed csodálva —
Ha büszkeségem én el nem vetem?“
— Aggódó dalodért, hála néked, hála,
De én nyugodtan hordom végzetem.

Találtam egyszer érző ifjura,
Ki nem néz kincset, ki hős, bátor, büszke,
S megnyílt előttem szive kapuja.

De szülőimnek szava oh elűzte,
 Elzárták vakolattal szívüket,
 S fülük süket volt, kegyetlen, süket.

... S én megfogadtam: nem kell senki más,
 Jöhet bár értem maga Messiás!

1848.

Ki a gögöt, dölyföt porba sujtja,
 Királyokat aláz porig,
 Paloták, várak lángra gyujtva,
 Utcákon szerte vér folyik.

Fegyvert ragadnak ifjak, vének,
 A nép mint tenger háborog,
 „Szabadságot, jogot a népnek!”
 Kiáltja milljó vad torok.

Lehullanak a rabbilincsek,
 Ujjong a büszke nemzedék,
 Királyok félve kitekintnek,
 Reszketve látják, itt a vég.

Oh Isten! Nekünk mikor zendül
 Megváltó zengő harsonánk?
 Oh mikor ragyog le a menybül
 A szabadság nagy napja ránk?

MAJD HA SZÓL A SZÓZAT.

Erőtlenül, árván,
Némán, mint a bárány,
Porban, mint a féreg,
Minek nékem ének?

Majd ha szól a szózat:
„Szétpattan a járom!”
S messze távol látom
Zengő lobogónkat:

Akkor ujjong lelkem
S büszkén, hátatelten
Dalol bennem minden.

Mint galambok szállunk
S pihenőt találunk.
Régi hegyeinken.

MIÉRT E ZAJ?

Miért e zaj? Miért e férfilárma,
Mely belekondul lelkem lágy dalába?
Hogy merészen a magas mennybe néztem,
És csillagok közt raktam gyöngé fészkeket?

Ha szálló árnyként jött a dalos szellem,
És szárnyain mi összegyűlt, a port,
Ruhámra hinté s magával sodort —
Tehetek róla, hogy zeng lázas mellem?

Az életem halottként eltemetve,
 Erőm, hatalmam nincs nagy büszke tette;
 Törvény-parancsból holtként kitagadtak.

S dalaím is tán zengő fazekak csak,
 Egy kis vihartól cserepekre törnek,
 És vége szakad dalolásnak, könnynek?

JAJ NÉKEM, JAJ.

Jaj nékem, jaj, sóhajt aggódva lelkem,
 Elsülyedek a dalos áradatban —
 És hangot hallok: „Dalod halhatatlan!
 Ki érhet utól, Ráchel, énekekben?“

S felel a lelkem: elhervadt virágom,
 Tavaszi vágyban sírva énekeltem,
 De most im puszta, illattalan kertem,
 És elkerül a dal, a vágy, az álom.

S hallom, mint mondják körülöm kacagva
 „Nők lelke könnyű, könnyen száll magasba“,
 Kacagjanak — mindegy, mindegy nekem!

Segít dicsőség halott életem? —
 Hadd mondják hát a bölcsek mosolyogva:
 „Asszony kezébe nem való, csak rokkal“

MIG CSENDÜLT IFJUSÁGOM.

Mig csendült ifjuságom,
 Ha elkerült az álom,
 Rejtelmes éjszakákon,
 Pengettem lantom csendesen.

De most oh élém állnak
 Fehérlő, intő árnyak,
 Küldöttei halálnak,
 S lelkemben dal már nem terem.

Elejtem tollam —
 Oh dalom hol van?
 Oh jaj, csak voltam!
 Mi lesz velem?

Szent látomások,
 Hogy vágytam rátok,
 S im rémet látok,
 Bús éjjelen!

De szól reményem:
 Oh nem kell félnem,
 Segít az éjben
 Én Istenem!

MÉG EGYSZER.

Még egyszer megkísérelem,
 Dalom hogyan csendül —
 És a fazék mellül
 Elrohantam hirtelen.

Meguntam börtönt, igát
 És szabadságra
 Szomjazva, vágyva,
 Lelkem Istent imád.

Aldását várom
 A túlvilágon,
 Hol fénye átfon.

Ki széttörsz láncot,
 S a sirót áldod,
 Oh oldd le jármom!

LAKODALMI ÉNEK.

Hála néked, hála,
 Nem leszek már árva,
 Nem kell többé félnem,
 Bubánatban élnem.

Ifjú szép szeménél
 Nem ijeszthet' éjjél,
 Kit szerettem küzdve,
 Enyém szíve üdve.

Aldd meg ünnepünket —
 És nagy éjjelünket
 Világítsd meg sebten.

Váltsd meg a te néped,
 Dalolhassunk néked
 Örök szentélyedben!

MÉIR HALÉVI LETTERIS.

Született Zolkievben 1804-ben, meghalt Bécsben 1875-ben. Szülővárosában Nachman Krochmalnak, a híres zsidó tudósnak volt a tanítványa. 1826-ban Lembergbe ment, az egyetemre, ahol nagy nélkülözések között tanulmányozta a keleti nyelveket, majd Bécsben doktorrá avatták. „Keleti mondák” című műve nagy hírnevet szerzett neki és az udvarnál is tudomást vettek róla. Mindamelletti egész élete szegénységben és szűkölködésben telt el. Majd korrektor, majd könyvtárnok, majd lapszerkesztő volt. 1823-ban jelent meg első héber verskötetete, amelyet két év múlva egy újabb verskötet követte. Néhány verse, mint „A búgó galamb”, valóságos népdallá vált. Letteris héberre fordította Goethe Faustját, továbbá Schiller, Byron, Racine, Homeros, Vergilius stb. műveinek egyes szemelvényeit.

TÜZLATOMÁS.

Lobogva ég kis szobámban, a kályha,
Künn zúgó vihar, sűrű éj homálya,
A tűz mellé ülök és hallgatom,
Hogy kattog, dohog vadul, szilajon,
Atjárja testem zsongító meleg,
És míg a tűzbe rözsét tördelek,
És piszkálom az izzó parazsat —
A tűz megszólal s csodás hangot ad:

„Ember fia, vigyázz! Tömlöcbe zártál,
 Hogy melegedj a kicsalt fénynél, lángnál,
 Bilincsbe versz és lemetszed a szárnyam,
 Erőtlen nyögök nyüzsgő kalodában,
 Kormos börtönbe zársz, mely fojtogat,
 Hogy felforraljam üstöd, fazekad,
 S ha kiszívtad erőmet, véretem,
 Gőgöd füstölő hamuba temet,
 Míg pernyével telik szám és szemem,
 S nem marad bennem élet semmisem. —

Ember fia, vigyázz! Im most te győztél,
 Nem mindig gyöngé, ki szolgál erősnél —
 Most hallgatok a fujó parancsszóra,
 De ember fia, vigyázz, jön az óra,
 Kiszabadulok, láncomat letépem,
 És felperzselem, bármi jó elébem,
 Félelmes fénnel töltöm meg a házad,
 Haragom ember s világ ellen lázad,
 A háztetőkön kigyullad a lángom,
 És romjaikon gyönyörrel tanyázom.
 Gyors szárnyon futok ki mezőre, rétre,
 S pirosabb lesz a szőlőhegyek képe.
 Repülök vihar szárnyán, mint a sas,
 És lángol, és ég alacsony és magas.
 És füstölög az alvilág haragja,
 És büszke bércek hullnak száz darabra,
 És lesz ünnep után nagy fekete gyász.
 Ember fia! — Vigyázz! Vigyázz!“ . . .

SZENT NYELVÜNK A MI VÁRUNK.

Mért mondod Jákob: „nincsen menedék,
 Dicsőség, fény örökre távozik,
 Erő, hatalom tőlünk száműzetve?”
 Még maradt régi, drága birtokunk,
 Szent sziklavár, hol győzve harcolunk,
 Nyelvünk a várunk, bástyánk ütközetbe.

Midőn bolyongva idegenek földjén,
 Ránk leskelődött ezer vészes örvény,
 Szent ereklyénkkel boldogok valánk,
 Szentélyünk lángjának, mely égbe ért,
 Egy üszkével lebirtunk száz veszélyt,
 S lobog még tűoszlopként ősi láng.

Olvassátok próféták könyveit,
 Szavuk utunkra örök fényt derít,
 Tanúink ők, hogy örök nép vagyunk!
 Isten ígését mi hirdettük szerfe,
 Zsoltárait királyunk énekelte,
 Ellenséginké rut gyalázatunk!

Ragyog Izrael dicsősége még,
 Oltárunk lángja el nem aluvék,
 A romok közül remény fénye lobban . . .
 Szétszórt Izraelt összegyűjti nyelve,
 Még ránk sugárzik Isten szent kegyelme,
 Nyelvünk a várunk, védőnk viharokban!

A BÜGÓ GALAMB.

„Elhagyottan, árván bolygok,
 Jaj, viharban, vészben.
 S egykor oh dus olajfák közt
 Diszlett sziklafészkem,
 Körülöttem fergeteg dül,
 Szárnyam lelebegyad,
 S pihenőül hol talállok
 Bús, magános ágat?

„Elhagyott a párom engem
 Égő haragjában,
 Balga vágyak csábítottak,
 Rossz úton jártam,
 Mézes szavak kábitottak
 S hűtlen lettem hozzá,
 Idegenek kapzsisága
 Díszemet lefosztá.

„Mióta a párom eltűnt,
 Könnyek tüze éget,
 Nélküled, oh üdvösségem,
 Minek nékem élet?
 Jobb pihenni bent a földben,
 Mint bolyongni árván,
 Halál napján kedvesem tán
 Könyörül bús párján.

„Ott a lomb közt víg madárpár
 Boldogan dalolgat,
 Szerelemnek édes méze
 Ajkról ajkra olvad,
 Arnyas ágak sátorában,
 Boldog fészket leltek,
 Körülöttünk ezer virág,
 Illatteli kertek.

„Csak én bolygok elhagyottan,
 Fészket hol találok?
 Sziklafészke bedőlt régen,
 Benőtték csalánok.
 Elhagyott a párom engem.
 Égő haragjában,
 Balga vágyak csábítottak,
 Rossz úton jártam.

„Sólyom, karvaly párosan száll,
 Meleg fészek várja,
 Csak a galamb bűg magában
 Csak a galamb árva.
 Vérengző vad ragadozók
 Boldogságban élnek,
 Nincs hát égi védő atyja
 Elnyomott szegénynek?

„Elhagyottan, árván bolygok,
 Jaj, viharban, vészben,
 Egykor, oh dus olajfák közt,
 Diszlett sziklafészkem,
 Körülöttem fergeteg dül,
 Szárnyam le-lebágyad,
 S pihenőül hol találok
 Bús, magános ága?

„Kedvesem, térj vissza hozzám,
 Vigasztalj meg, édes,
 Ki védjen meg, oltalmazóm,
 Hogyha te nem védesz?
 Könyörülj az elhagyotton,
 Nézd, eped utánad,
 Oh, add vissza sziklafészkem,
 S terjeszd fölém szárnyad!”

... Csendbe borult sötét éjjel
 Hallottam e hangot,
 Isteni szent varázsokkal
 Teltek völgyek, halmok.
 S valahányszor galambbúgás
 Sír az éjszakába,
 Tudom, népem lelke sóhajt,
 Zokog Ción lánya.

MICHA JÓZSEF LEBENSOHN.

Született Vlnában 1828-ban, meghalt sorvadásban huszonnégy éves korában. A verselést atyjától, Abrahám Hakóhen Lebensohntól tanulta, de csakhamar felülmulta őt tartalomban és formában egyaránt. 21 éves korában jelent meg „Trója pusztulása“ című héber műve, amely Schiller Aeneis-fordítása után készült, majd egy eredeti verses kötete „Siré bath Cion“ (Ción dalai), mely nagy felfűnést keltett. Összes verseit apja rendezte sajtó alá, a fiatal költő halála után. „Tavaszi hervadás“ című alábbi versét Berlinben írta, ahova gyógyulást keresni ment, de hiába.

TAVASZI HERVADÁS.

Hűvösre fordul odakünn az este,
A várost nyuló árnyak nyelik el,
A Spree tükre alkony-pirba festve,
A nap már távol felleget ölel.

Berlin utcái zsibongással telnek,
A nép szent husvét ünnepére gyűl,
Öröm-palástot öltenek a termek,
Ujjongás zaja zeng körös-körül.

Szomorún ülök szürke kis szobámba,
 Beteg tudomón féreg foga rág,
 Szívem mély sir, jaj, lelkem siri lámpa,
 S alig mosolygott még rám ifjúság!

Nem lázongok én, könnyeim se folynak,
 Oh, elfolyt már egy egész könny-patak,
 S már vége, vége minden sóhajomnak,
 Oh, lelkemből már sóhaj sem fakad.

Szívemben csend van, sírok éji csendje,
 Mint vihar után erdő mélyiben,
 Mint széttört hajó tenger végtelenbe,
 Oh, jaj, hogy szívem is így, így pihen.

Élek, de lelkem már halálra fáradt,
 Élek, ha élet lassu hervadás . . .
 Ha élet vonszolni halálos árnyat,
 Zord sirásót, ki tompán gödröt ás . . .

Oh jaj, még élek s százszor jaj szívemnek,
 Még áldom, imádom az életet,
 Oh jaj, a lábaim már sirba mennek,
 És szívem-lelkem életért eped.

Ezerszer átkos élet nagy szerelme,
 Legvéresebb te sebeim között!
 Az alvó parázst szítod gerjelemre
 S lángját remény-olajjal öntözöd.

*

Ujjongó láрма zúg a népes utcán,
Gázfényben úsznak a zajos terek.
Kimegyek, ki, szívem vidulni tud tán,
Egy percre oh, tán mindent feledék.

Kacagva lépnek gyönyörű leányok,
Jaj, öröm ragyog a boldog arcokon,
És én közöttük sápadt arccal járok,
Mint csillagok közt felhő-roncs oson.

Édes leányok! szemeteken által
Hiába ömlik felém szerelem,
Elmult az idő, midőn telve vággyal,
Leányról zengett forró énekem.

Nem látok én már mennyet szemetekben,
S fülem nem érti édes hangotok,
Életörömtől lelkem visszaretten,
Kővé vált szívvel csendben gyászolok.

Hannám képét is szívemből kitéptem,
Bár életemnél jobban szeretém,
Pokoli árnyak halálos ködében
Lakhat-e élet képe, égi fény?

*

Ujjong a tömeg, tündököl az utca,
S én siettetem gyöngé léptemet,
Oh jaj, a sorsom elől futok futva,
Ijesztve jön, jön a hátam megett.

Az állomást, Operát, Várat sorra,
Mind elhagyom, sietve, nyugtalan,
Berlin végéig futok kóborolva,
Milliónyi nép közt árván, egymagam.

De hasztalan, ah, menekvő futásom,
Rémitő árnyék követ szüntelen,
Rettentő karja félelmesen átfon,
S halálos leheletét érzem.

És temetői rémek jönnek véle,
Az arca pokol, szaga síri szag,
Aszott csontjai zörgik: vége! vége!
Nincs remény többé, elragadtalak!

Ah, lángoló gyehennát gyujta bennem,
Alig bimbózott ifju életem,
Övé lett szívem, megmérgezte lelkem,
Óh jaj, a kór, az átkos sírverem.

Mögötte a halál, halkan haladva —
Oh jaj, hogy késik, jaj, mily lassan lépked!
Nem hallgat hívó, esdeklő szavamra —
Átkos a halál, átkozott az élet! . . .

A KIS AG.

Zajongva zug a tenger árja
 Habján kis ágat visz dobálva.

— „Kis ág szegény,
 Habok hegyén
 Hová a vészbe?
 Hullámok árján,
 Viharban, árván,
 Oh mondd, nem félsz-e?
 Zajong a tenger,
 Dúl, háborog,
 Vigyázz, még elnyel
 Örvénytorok!

— „Zöld cédrus tetején,
 Ültem boldogan én,
 És ádáz kezek
 Letéptenek.
 Ha talajombul
 Kiloptak orvul,
 Mit ér az életem?

Vigyen hát, hányjon,
 Vessen, dobáljon
 A hab, a végtelen!

GORDON.

Jehúda Léb Gordon, a XIX. század legünnepeltebb héber költője, született 1832-ben Vilnában, meghalt Pétervárott 1891-ben. Mint az orosz zsidó ifjak rendesen, fiatal korában talmudista volt, de már korán magával ragadta a felvilágosodás áramlata és mint autodidakta nagy műveltségre tett szert. 1863-ban a pontiveri állami zsidó iskola tanára lett, innen a sávelli iskolához került, majd a telzi iskolához igazgatónak. 1872-ben Pétervárra hívták a hitközség és a „felvilágosodást terjesztő egyesület“ titkárának. Ezt az állását azonban nem sokára ellenségei áskálódása folytán elvesztette. Ettől fogva a tolla után élt. Öt évig szerkesztette a „Hamélic“ című héber lapot, ezenkívül dolgozott különböző héber és orosz lapokba és folyóiratokba. 25 éves írói jubileuma alkalmából megjelentek összes költői művei több diszes kötetben. Gordon költészete felöleli a lírát és epikát egyaránt. Legszebb lírai verseit az 1881-iki orosz zsidó-mészárlások után írta (Üdvöske hugom). Epikai versei részint romantikusok, mint első műve, Dávid és Michál szerelmének története, részint patriotikusok, mint a zsidó történelemből vett tárgyúak, de legkiválóbbak szatirikus elbeszélő költeményei, melyekben az Irás befűihez ragaszkodó rabbinizmust gúnyolja (Két árpaszem). Szatirikusok a „nagy gyermekeknek írt k's meséi“ is, mint pl. az „Adoni Bezek“, mely a nép kiszípolozásával vádolt zsidóság sorsára céloz. Gordon belevitte a költői nyelvbe a legújabb héber nyelv-elemeket is, ami által a héber költői stíl sokkal elevenebb lett.

KINEK ÍROK?

Még jön muzsám lopódzva, titkon, halkan,
 Még forr szívem és éneket zeng ajkam,
 Felejtett dalt, felejtett régi nyelven. —
 Oh, minek zendül dal a pusztaságba?
 Oh, miért pusztul lelkem ifjúsága?
 Kinek kell dalom? Kinek, kinek zengem?

Szülőim, kik az Isten útján járnak,
 Tudást kerülnek, miként vészes árnyat,
 Céljuk kenyér és szent parancsolat.
 „Az ének átok, minden dal eretnek,
 A költők szelet, hiuságot vetnek“ . . .
 Oh, köztük engem szitok, gúny fogad.

Testvéreim, kik tudást izlelének,
 Előttük avult már az ősi ének.
 Ők megvetik elaggott anyjukat.
 „Az ódon nyelv rég halott már, halott.
 A sors új nyelvet, új hazát adott.
 Oh hagyjuk hát az agyonjárt utat!“

Nővéreim, Ción leányai!
 Tán ti hallgattok dalaimra? Ti?
 Érző szívet adott Isten belétek,
 Hő, érző szívet, nemes, tiszta lelket.
 De oh mint rabnőt, börtönben neveltek,
 És bölcsek mondják: tanulnotok vétek.

És gyermekink? a jövő nemzedék?
 Idegen nékik, mi lelkünkben ég,
 Értük foly vére szívem mély sebének,
 Előre törnek, törtetnek lihegve,
 Ki tudja: meddig, meddig, hova, merre?
 Tán oda, honnan vissza sohse térnek?

Kinek irok hát? kinek zúgolódom?
 A néhánynak, kiknek a dal nem ódon,
 S nem gúnyolódnak Ción énekén?
 Oh, gyér kalászkok, merre, merre vannak?
 Kopár földjéről aszott sivatagnak
 Szomorun, búsan intenek felém.

De bárhol vagytok s bár oly kevesen,
 Könnyes szemetek nyelvünkön pihen,
 S szóltok hozzám: „testvér, előre csak“
 És csóválhatják fejüket sokan,
 Én dalolok, dalolok boldogan
 S ti értitek, mit dalaim zsonganak.

Én lelkem, könnyem néktek áldozom,
 S veletek sirva enyhül bánatom.
 Jertek hát, hulljon hű testvéri csók!
 Ki tudja hajh, Ción tar mezején
 Tán az utolsó költő vagyok én?
 S ti vagytok az utolsó olvasók?

ÜDVÖSKE HUGOM.

— Jákób leányának, akit meggyalázott Chamor fia. —

Mért csügged lelked, Üdvöske hugom?
Mért zaklat kétség, gyötör fájdalom?
És arcod rózsái miért hervadoznak?
Lihegő hordák jöttek, megkinoztak?
Ököl ha győzött s gonosz hatalom —
Te vagy-e bűnös, Üdvöske hugom?

„Hogy rejtsem szégyenem?“ — Hol szégyened?
Szíved nem csapongott, nem vétkezett,
Emeld büszkén fejed az ég felé,
Nem tied a szégyen, kínzóidé.
Foltot nem ejthet tisztaságodon,
Artatlan vagy te, Üdvöske hugom.

Folt Ábel vére Kájin homlokán csak.
És mind, kik rajtad véres foltot látnak,
Tudják, az ő gyalázatuk a véred!
A gyilkosokon örök Kájin-bélyeg!
Hadd tudják hát Keleten, Nyugaton,
Hogy meggyaláztak, Üdvöske hugom!

Jó így, hogy meggyaláztak, megkinoztak . . .
Lelkem türt szenvedést, kint évek hosszat,
Minden csúf gyötrést türtem, elviseltem,
És itt maradtam s még remélt a lelkem,
De szégyened viselni nem tudom,
Gyere hát, menjünk, Üdvöske hugom!

Gyere hát, menjünk?! — Oh, anyai házba
 Nem vihetlek, hol boldog fészek várna,
 Hisz árvák vagyunk. Jer hát, bolyongjunk, járjunk,
 Más vendéglakba térjünk be és várjunk,
 Mig megkönyörül, a vándoruton,
 Haragvó Atyánk, Üdvöske hugom . . .

Gyere hát, menjünk! Hol szabadság napja
 Sugarát mindenkire ragyogtatja,
 Hol emberkéztől emberszív nem vérzik,
 Istenét, népét senkitől se kérdik,
 Hol nem zaklat majd kétség, fájdalom,
 Hol szeretnek majd, Üdvöske hugom.

OROSZLAN TORKABAN.

Elbeszélés Jeruzsálem pusztulása korából.

I.

Künn dül a harc, pusztít a lándzsa, dárda.
 Vad ellen zúzza a nagy köfalat,
 Benn éhség, pestis, civódók viszálya,
 Ki az, kiben még reménység maradt?
 De küzd a hősök kis csapatja még,
 Bizalma Isten, reménye az ég,
 S jaj neked, Jeruzsálem, jaj neked,
 Ha elvesztet utolsó sereged!

— „Isten veled, Mártám, Isten veled,
 Sebem begyógyult s újra hív a harc.
 Titusz hadával küzd a szent sereg,
 Csókolj meg, édes, ne sírj. Mit akarsz?
 Legyek hát hűtlen, áruló miattad?
 Oh áldj meg, ki életemet visszaadtad.“

— „Menj Simeon, menj, vezesd sereged,
 Aranynál drágább minden perc, siess,
 Ne aggódj értem. Menj, menj, Ég veled,
 Ne aggódj, oh ne kérdd: velem mi lesz ?
 Atyám, testvérim harcban vesztek el,
 Nem rettegem a halált én, ha kell.

„Félelmes lánggal gyullad ki az alkony,
 Amott az ellenség ont tiszta vért.
 Im' fegyvered, nem volt még szenny e kardon,
 Menj, harcolj, küzdj hazádért, népedért.“
 Szólt s izzó arca lövelt lángokat,
 S két szeméből két könnyforrás fakadt.

Sokáig sirtak, sirtak egymás vállán,
 Elcsukló szókkal egymást bátorítva.

— „Isten veled, hű egyetlenem, Mártám.“
 — „Ég veled, Simeon, győztesen térj vissza.“
 S egymásra néztek, némán, könnyek nélkül.
 S az ifju elszakadt hű kedvesétül.

... Oh látó szem! Láttad e könnyeket?
 Eltészede a könnyek serlegébe?
 Vagy lehullnak, nem kellenek neked,
 Mert irgalmatlan sujtasz le e népre?
 Remélhetnek-e a hős szeretők?
 Látják-e egymást haláluk előtt?

II.

— „Füstölgő romok, hullák temetetlen,
 Égő tetőkről vér, vér permetez.
 Győzők zivaja zajtól visszaretten,
 Hullák, romok, Jeruzsálem-e ez?

„Hol vannak hőseim, hol csarnokom?
 S hol vagy, drágám, kiért epedezem?
 Csak vért, vért látok feldult romokon,
 S bosszút sem állhat bilincses kezem.

„Isten! Dörögd le rájuk haragod.
 Bősz nyilaidal sujtsd le ellened,
 Oh meddig türsz még? Vagy Te akarod?
 Szentélyed, néped magad elveted?

„És Márta, Márta! Mi sors érhetett?
 Elfogtak? Vagy megváltott a halál?
 Hogy boszulhatnám meg az életet?
 A foglyokra Róma kinpadja vár.“

III.

Hatalmas nép, három világot
 Tart jogara alatt,
 Ujjong, örül, hogy leigázott
 Maroknyi kis hadat,
 Veszendő gyenge népet,
 Kinek földjét
 Öt óra alatt általléped.

*

Ezren, meg ezren haltak a csatába,
 Keresztre ütve, kard élére hányva,
 Ezren meg ezren fogságba jutának,
 S eladták piacokon, mint a nyáját.
 Ezren meg ezren fogságba jutának,
 És elpusztítá éhség, kór, vadállat.
 A fogolynők közt Róma városába
 Hurcolták Mártát is szülőhelyéről,
 Öreg matróna, neve Agripina,
 Megvette potom áron hü cselédül.
 A foglyok közt várt rettentő halálra
 Hős Simeon, sötét börtönre zárva.

IV.

Veszett zsivajtól reng a hét halom,
 Ujjongó rialom.
 Mért őrjög a tömeg?
 Mért tombol Róma minden vad fia?
 Se Calendae, se Saturnalia!

Az ifju Caesar jön
 „Az emberek gyönyörűsége“,
 Ki jótett nélkül sosem fekvék le,
 Elébe milljó Évoé rival.
 Hatalmas diadalkapu várja,
 Hogy a zsidókat
 Legyőzte végre, valahára.
 Reájuk taposott, porig alázta,
 S vérüktől biborosabb lett palástja.

Előtte foglyok súlyos láncra verve,
 S öszvérek hátán
 A judai zsákmány,
 S a szent edények.
 Féltett kincse a zsidók nemzetének.
 Ción hegyéről, Jehova templomából
 Viszik a kincseket a Kapitóra,
 Hol kérkedőn csillog Jupiter trónja.

V.

Zúg a tömeg, mint a Tiberis árja,
 Zajongva özönlík az Arénára.
 A „nemesek“ előre siettek rég
 Az Arénát pompázón diszítették.
 Mert ma az „emberek gyönyörűsége“
 Ki jótett nélkül sohsem fekvék le,
 Vérengző gyönyört nyújt az éhes népnek,
 Vad bestiák foglyok husába tépnek.

A nemes matronák is
 Sok cselédökkel,
 Feszengve, szorongva
 Sietnek a porondra,
 Lelkük gyönyört lel
 Haldoklók szörnyü hörgésében,
 Emberszívből csurranó vérben.
 És várnak, várnak kíváncsian lesve,
 Allat fogai közt vonagló testre.

A nagy theatrum színültig tele,
 Nők, férfiak zsufolt, tömött sorokba,
 Köröskörül az állók tömege,
 Nehéz öklökkel előre tolongva,
 Lihegve várják ember ember hátán,
 Mikor kezdi már játékát a sátán.

A középsorban, díszes páholyába
 Egy ősz matróna, Agripína ül.
 Körüle cselédek nagy sokasága,
 Köztük egy leány a judaiak közül.
 Mély irtózáttal reszket egész teste,
 De ki vet ügyet mostan cselédekre? —

VI.

Megnyilt a cirkusz, egy szép ifju lép ki,
 Rejtőzve pőrén a szemek előtt.
 Ruhátlan testét csak kis öve védi,
 Kezében villog két arasznyi tör.

Régi sebetől sajog még a hely,
Kezeit éles vaslánc törte fel.

. . . Mi bajod, te zsidó cseléd-leány?
Hideg borzongás futott végig rajtad.
Szemed kimeredt; arcod halovány,
És mit rebeg oly halkán kékült ajkad?
„Simeon! Simeon! Így látlak, így!
Irgalmas Isten, segíts, oh segíts!”

. . . Mindent halló fül, oh hallottad-e
A halk fohászt? és mívelsz-e csodát?
Vagy eltakar sötétség fellege?
S a földet gyilkosoknak adod át?

VII.

Megnyilt a vasrács, lassu méltósággal
Óriás oroszlán lépkedett elő.
Véres szeme kémlel sörényén által,
Mint oduból gyilkos leselkedő,
Feje hatalmas, sűrű, lombos erdő,
Fogai villogó, kétélű török,
S hogy böszült legyen, midőn perce eljő,
Egész nap hússal ingerlék az örök.

Egy pillanatig állt a fenevad,
Éhesen, mohón, zsákmányára nézve,
Mikéntha kémlelné: az áldozat
Királyi falat, fejedelmi rész-e?

Aztán megindul járva körbe-körbe,
 Dühödt haraggal taposván a földre,
 De zsákmányáról szemét le nem véve.
 Mint kém, ki körüljár nagy köfalat,
 És les kutatva szakadékra, résre.

S mint büszke pálma áll középén
 A halálnak szánt áldozat,
 Szoritja törét görcsösen kezében,
 Szívét horzsolja a vas markolat,
 E tör, reménye, még biztatja őt,
 Oh, hiú remény oroszlán előtt!
 Nagy izmai feszülnek tagjain,
 Dagadva duzzad benne minden ér,
 Szeme villog, mint ijj húrján a nyíl,
 S mindig az ellenség nyomába kél,
 Forogva mint tű a mágnes után,
 Halovány arca fehér, mint a mész,
 De nyugalom ül egész alkatán —
 Nem először, hogy halállal szembe néz.

VIII.

Mint mennydörgés egyszerre hirtelen,
 Megrázkodik a rettentő vadállat,
 Felágaskodva a hős előtt terem,
 Karmaival már-már szívébe vájhat,
 De Simeon gyorsan elébe pattan,
 Emelt törével szúrva neki ront.

A penge mélyen járt a hús-falakban,
De megakasztá sziklafalú csont,
S a tör ketté törött.

A penge benn a bordák között,
És Simeon kezében csak a nyél.

Az oroszlán riadtan visszahökkent,
Sebéből folyt sűrű fekete vér,
Nyöszörgött, ordított félelmesen,
De nem mult el egy perc sem,
S ujult erővel fájdalmát legyőzve,
Rohant a fegyvertelen merénylőre.

És Simeon meredten állt helyén,
Mint mozdulatlan cél a nyíl előtt,
Szívéből kilobbant minden remény,
Mi adna néki bizalmat, erőt?
Szétnéz, néz, mintha segítséget kérne,
. . . Körüled süket falak, kőszivek!
S mit nézel föl a zárt vasboltu égre?
Kinek kell életed? kinek? kinek?

IX.

De kit pillant meg szeme felderengve?
Káprázat-e vagy csalékony varázs?
Rabszolgamezben Márta áll ott szembe,
Hadd jöjjön földrengés, égszakadás!
S a látomástól újra feltüzelve,
Feszíté karját szörnyü küzdelemre.

Ki fejti meg az emberszívnek titkát?
 A sírnak szélén, végső pillanatban,
 Még égnek benne halvány reményszikrák,
 Bizott még Simeon is lankadatlan,
 Az oroszlánt kezével tépi szét
 S kiszabadítja rabnő kedvesét.

„Hol vagy, Sámson Istene?” kiáltá,
 S előre ugrott az oroszlán elébe,
 Hogy állkapcsát ragadva, összetépje.

. . . Szerencsétlen hős, nem tudod-e még,
 Hol van Istened, Sámson Istene?
 Az Istened, Sámson Istene, rég
 Elhagyta népét és fordult ellene.
 Pogány filiszteusok híve lett,
 Elhagyott téged is, mint népedet.
 A bosszus Isten, ki fiait eladta
 Egy népnek, mely sohasem ismeré,
 Ki szentélyét szétzúzta romfalakra
 És tüzes üszköt hajított belé,
 Ő zúzta szét előbb a törödet,
 S eledelül a vad elébe vet.

*

És ujra rácsapott a bösz oroszlán,
 Simeon csontja megroppant alatta.
 Még erőlködött néhány pillanatra,

*De farkával a vad a földre csapta,
Vérengző karmait szívébe vájta
És felhasítá egész testét hosszán,
És falta húsát forró vérbe mártva,
És csontjait dühödten szétdobálta.*

X.

*A theatrum örömben fuldokolt,
És ki hallá a rémitő sikolyt?
Egy zsidó rabnő szíve megrepedt,
Miért? Ki kérdi a zaj közepett?
Ki nézne most egy szegény cselédlányra?
Ki lerogyott urnője páholyába?
Látta kedvesét s a szörnyű halált,
S lelkével lelke együtt égbe szállt.*

*

*Simeon, ime nem csalatkoznál —
Imé Mártád szabad, nem rabszolga már!*

KÉT ARPASZEM.

(Pészachi tragédia.)

I.

*Gyehenna vermei telhetetlen mélyek,
A pászkák ünnepe is mindent elnyel.
Oh, egyetlen hét megőrli, mint féreg,
Mit hónapokban gyűjtesz gyötrellemmel.
De hála égnek, csakhogy elkészülnek,*

Leszáll a nap, ah végre itt az ünnep,
 Ción leánya, ünnepelni indulj,
 Terített asztalon száz gyertya lobban,
 Töröld le veritéked orcáidról,
 S regéld el: „Szolgák voltunk — Egyiptomban“.

II.

Dus párnákkal fedett kerevetén
 Ül Elipelet kocsis boldogan.
 Mennyit kinlódott, szenvedett, szegény,
 De immár — hála! — ünnep este van.
 Mennyit sanyargatá kehes lovát,
 Maga is alig bírta már tovább,
 De munkáját im siker koronázta,
 Bora piroslik, sárgállik a pászka.
 Szobájában fénylik minden sarok,
 Az asztalon nyolc gyertyaszál ragyog.
 Körüle ülnek apró gyermeki,
 Az asszony kint a tojást főzi ki,
 S Elipelet ül fehér gyolcs ruhában,
 Arca sugárzik, a szemei égnek,
 Regéli gyermekinek nagy vidáman,
 Mily csodákat tőn Isten nemzetének,
 S biztatja, hogy Illés próféta jő,
 És serlege borát megissza ő...

III.

Félelmes sikoly hallik hirtelen,
 Az asszony sírva uránál terem.

— Mi történt, Sára? Mi az, hitvesem?
 — Oh, menykő, pokol, Isten rémes átka,
 A kovásztalan levesben egy árpa!

E rémhirtől mindenki megkövül,
 A hír minden szívet izekre tör szét,
 „Oh jaj!” — zokogják az asztal körül,
 S Elipelet elejti regekönyvét.

. . . Oh rettenetes, átkos árpaszem te,
 Kovászos lépted mely démon vezette
 A kovásztalan, ünnepi levesbe? . . .

Néhány pillanatig tartott a csend
 És Sára lassan az ajtó fele ment,
 „Hová mégy?” — „Megyek a Rabbinushoz”.
 „Ne menj — szólt bosszusan Elipelet —
 Csak átok lehet, amit ez az út hoz!
 Kockára miért tennéd ételed?
 Kinlódva, mint a teherhordó állat,
 Egész nap jártam étlen, szomjasan,
 A gyermekek is vacsorára várnak.
 Csak hozd be, hozd, mi a konyhába van,
 A rabbinus eltiltja ételünk,
 Hat gyermekünk van, mi lesz velünk?”
 — „De hát” . . . próbálgatott felelni Sára.
 — Semmi „de hát” — dörgé Elipelet —
 Hozd a levest, balga! s töltsd a tálba,
 Mert éreztetem kezemet veled!

Ura kezétől Sára reszketett,
 És sajnálta kis gyermekeit is,
 Remegve hozta be az étkeket,
 Minden párolgó, jó zamatú, friss.
 Jólaktak Elipelet és gyermeki,
 De Sára szomorúan, étlen ül,
 A tiltott ételt meg nem izleli,
 Halálos csend uralg köröskörül,
 Elipelet az imát abbahagyta,
 A csodákat tovább nem magyarázta,
 Nem látja, hogy mozdul a párna alatta,
 S eltűnik hirtelen a „rejtett pászka“,
 A gyertya sorra mind kilobog,
 Árnyékkal telnek a borus falak,
 Titokban sírnak a béke-angyalok,
 Nyílt az ajtó, de Illés kint maradt.

Oh béke-angyal,
 Sugárzó arccal
 Ne jöjj e feldult házba bel!
 E házba' itt benn
 Hiába minden,
 Nem hallgat itt rád senki se!

IV.

Az Irás mondja: „Testvér jön a bajhoz“,
 Azaz: a sors mindig bajt bajra halmoz,
 Így másnap reggel Sára fazekába,
 Megjelent hirtelen egy új szem árpa,

Oh szörnyű súlyát e két árpaszemnek
 Már el sem bírta szegény asszony válla,
 Mint kilőtt nyíl, repült a jámbor Sára
 A rabbinushoz, hogy a törvényt kérdeje,
 Mielőtt megjön templomból a férje.

Dobogó szívvel, fájdalommal telve,
 All Sára a pap ajtaja előtt,
 Minden kétségét már elmondta nyelve,
 S most nézi a nagy törvény-ismerőt,
 Mint őz, mely hús forrás után eped,
 Sóvárgva várja az ítéletet.

Néhány percig tartott a szörnyű csend,
 Sára előtt egy egész hosszú élet,
 Átél nagy szenvedést, kint, végtelent —
 S a rabbi ajkán kondul az ítélet:
 „Kovászos minden, az edény, az étel,
 Tilos használni és tilos eladni,
 Ha eladod, mintha hasznánád, annyi!”

Mint menydörgést, mely a földre szakad,
 Érezte Sára a szent szavakat.
 „Lesújtott Isten rám!” — szólt megtörötten
 És bús szemébe könnyek árja szökken.
 „Mit adjak enni szegény gyermekimnek,
 És mit mondjak majd uramnak, ha kérdez?
 Fenyegettet s ő nem fenyeget ingyen,
 Én nem távozom, el nem megyek innen.
 Félek uramtól, félek, összevérez” . . .

Szegény asszonyt a rabbi megsajnálta
 És megparancsolá, hogy tüstént, nyomba
 Jöjjön elébe a hosszú templomszolga.

A szolgálja jött. S mit gondolsz, olvasó!
 A rabbi kérte községét: segítsen!?
 S új ételt, edényt kapott Sára? — Oh,
 Dehogy, dehogy, ilyestől mentse Isten!
 A pap szólt, s Elipelethez a község
 Két embert küldött, hogy jól megköttözzék.
 S így Sára csontja épen maradt,
 Egyet sem tört szét a rémes harag.
 A vétkes Elipeletet pedig,
 Ki nagy bűnéért halált érdemelt,
 Életváltságul pénzzel büntetik.

V.

Nem térnek meg a bűnösök a földön,
 De még a pokol ajtaja előtt sem,
 Hiába volt a büntetés, a börtön,
 Elipelet fogadkozott erősen,
 Majd bosszut áll még, bosszut mindenért! —
 S midőn kiszabadult, pár pohár borral
 Hevité ereiben föl a vért . . .
 S Elipelet megtette, amit forralt
 S megadta Sárának, amit ígért.

Elipelet házat ez ünnep óta
 A viszály ördöge könyvébe rőtta,
 A házi béke
 Elszállta, vége!

Sárát ura naponta
 Vas karjaiba fonta,
 S végül meggondolá Elipelet —
 S adott Sárának válólevelet.

Az asszony sirva elhagyta urát
 És bolyongott, mint fészketlen galamb.

. . . És Jeruzsálem pusztulása napján,
 Midőn siralmat zeng száz méla hang,
 A templomban az istenfélő Sára
 Könnyezve gondol a tünt boldogságra,
 Az urára, ki régen úgy szerette,
 S az édes, drága, apró gyermekekre. —
 És keservesen sirt és zokogott,
 És fuldokolva szólt: „Én Istenem!
 Két ember dulta fel szent csarnokod,
 És házam feldulá — két árpaszem“.

HIT ÉS ÉRTELEM.

Nem egymagamban bolygok én e földön,
 Két szellem kísér minden léptemen,
 Két égi szellem, Isten két követje,
 Az egyik Hit, a másik Értelem.

De oh, a szellemek közt béke nincsen,
 Egész nap versenyeznek, küzdenek,
 Értelem Hitre gúny nyilait szórja,
 S Hit Értelem szavától megremeg.

S e féregtestben, gyarló porhüvelyben,
Két égi szellem harcol szüntelen,
Hité a diadal, ha szól a szívem,
S ha szól az Ész, győz újra Értelem.

Ha szenvedés emészt, sújt bú és kétség,
S lelkem fájdalma végtelenbe nő,
Jő halkán Hit s lágyan fülembe súgja:
„Bízz Istenben! Csodákat mivel Ő.“

Bízz Istenben, oh végtelen kegyelme,
Irgalmas szeme mindenségbe lát.
De rákiált az Értelem: „Te balga!
Hát van-e Isten? Hol van? Merre hát?“

„Az igazt, jámbort gonosz letiporja,
Artatlan gyászol és a gaz nevet.
Népek pusztulnak gyilkosok kezétől,
Oh, hol van, merre van hát Istened?“

Akit szerettem, Ráchel, ifjan elhalt,
És sírtam, nem volt vigaszom.
És szólt Hit hangja: „Holtak föltámadnak!“
Szavától enyhült a nagy fájdalom.

De szólott Értelem: „Hiú hazugság!
Mert föl nem támad, ki már lenn pihen.
Évezrek óta szunnyadnak a holtak,
S közülök vissza nem tért senkisem!“

Láttam a népem fetrengve a szennyben,
Üldözve, üzve, vérig megalázva.
És Értelem szól: „Elvész, összeroskad,
Reménye, bizodalma mindhiába!”

De hallik Hitnek zengő szózata,
„Oh el ne csüggedj, Izrael, ne félj!
Megváltód jönni fog majd égi felhőn,
Ha késik is, ne csüggedj, várj, remélj!”

Igy harcol bennem a két égi szellem,
S oly kinosak lelkem gyötrelmei.
De égi erők, küzdő csillagok közt,
Ki tudna, oh, békét teremteni? . . .

CIDKIJAHU KIRÁLY A BÖRTÖNBEN.

Vakon, börtönben, árván, szomjan, étlen —
Van-e a földön még ily szerencsétlen?
Ketrecebe csuktak, mint vadállatot,
Oh mért hogy sorsom így megátkozott?
Oh mért értem én ilyen szörnyű véget?
És mért sujt ránk e rettenetes végzet?
„Miért?” . . . Mért törik szét az elefántcsont,
Ha ráemelnek súlyos kalapácsot?
Örök törvény ez, az erő hatalma,
Szétzúzott minket is a világ malma.
Hiába mondják hát, van égben isten,
Ki igazságot tart ott fönn és itt lenni!

Hol az igazsága? mért tűri hát,
 Hogy gonosz elnyeli a föld jogát?
 Vagy tán — sujt, mert vétkeztem ellene,
 S Babylon csak dühének vesszeje?
 De mi a bűnöm? mivel vétkezém?
 Hogy Jirmijára nem hallgattam én?
 A lágy szívű, a félénk lelkű papra,
 Ki intett szolgaságra, alázatra,
 S én jámbor tanácsira nem hallgattam,
 Mert gondoltam: a vas csak vasra pattan!
 Hát bűn-e az, hogy szabadságra vágytam?
 Leoldni Babel jármát nagy csatákban?
 Hisz népemért tevém, én népemért! —
 S ha vétkezém, oh vétkeim miatt
 Mért vágták le kis báránykáimat?
 Szép gyermekim! Oh jaj, miért? miért?

— — — — —
 „Mert Jirmija szavát nem hallgatom!“
 És mit mond az az anatóti pap?
 Hogy ne hordjanak terhet szombaton!
 Van-e most szombat? Van ünnepre nap?
 Körülünk ellenség, rét, mező, puszta,
 A város falát ellenség bezúzta,
 S ő napról-napra ki a piacra áll
 S a nép fülébe dörgve kiabál,
 Hogy ne hordjanak terhet szombaton —
 Mig gúnyolá a nép: „Próféta, mondd,
 Ne hordjunk terhet, menydörgi szavad,
 S beszéded terhét hordanunk szabad? . . .
 S mi több, a próféta uj szövetséget hirdet:

Az egész nép, nagy s kicsiny egyaránt,
 Tanulni fog majd tórát, tudományt,
 Királyok, napszámosok csuhát öltnek,
 És prófétáknak lesznek növendéki,
 A béres búcsút mond a szántóföldnek,
 S a katona a zászlót széjjeltépi.
 S átkutatják Júdát mécsesekkel,
 És nem lesz sehol dolgos, élő ember,
 Munkás helyett minden sarokban áll
 Próféta, pap és tétlen áldozár.
 És kalapács és kardcsengés helyett
 Hallani imát, zsoltáréneket,
 S tele lesz az ország ábrándszömvőkkel,
 Rajongó koldusokkal, ködevőkkel,
 Kik futnak szelek, fellegek után,
 Hogy marad fenn ily nép a világcsatán?
 Ki dolgozik majd, ki harcol majd érte?
 Elpusztúl, elvész minden nemzedéke.

— — — — —
 Vak szememmel idők végére látok,
 Jirmija szava él mint örök átok,
 Az ország elvész, a frigy ünnepel,
 Jogar helyét a toll foglalja el,
 Mindenki tudós, törvényismerő,
 De testükben nincsen vér, nincs erő.
 A porban csúsznak, másznak, mint a férgek...
 Látok... Oh mikor szemem fényét ölték meg,
 Mért nem vakult meg lelkem szeme is?...

— — — — —
 Hah! nesz hallatszik, nyikorog a zár,

Megcsapja arcom hűvös illatár.
 Tán szabadítóm immár megjelen? —
 Hiu remény, az őr behozza kenyerem.
 Kegyetlen zsarnok! talán nyulszived
 Szabadságomtól most is még remeg?
 De minek szabadság s élet nekem?
 Van-e valakim? Van-e életem?
 Minden örömöm régen sirba szállt,
 Mit várhatok még mást, mint gyors halált? . . .

A TEMETŐBEN.

Állj meg ember, kit dölyfös gög övez,
 Állj meg, oldd le lábadról a sarut,
 Szent földön lépkedsz, százszor szent az út,
 Az örökkévalóság kertje ez;
 Szent oltárerdő áll borongva itt;
 Hol emésztik testvérid csontjait.

Testvérid, mint te, gögös emberek,
 Mint te, beszéltek, jártak széttéekintve,
 Reméltek, féltek, láttak, éltek, mint te,
 Mint téged, üldöze vad vágy-sereg,
 És itt rohadnak sirjaikba lenn, ,
 S te lábaddal lépkedsz testeiken.

Remegve járj a szentelt talajon,
 Vér táplálja itt a fűszálakat,
 Minden tövis velő és gondolat,

Oltár minden kő, szentély sirhalom.
Itt minden fűszál, minden falevél
Ember testéből táplálkozva él.

Egy lándzsás harcos rothadt csontiból
Nő ott az ákác, ezer tüske rajta,
Békés vér nedvét szívja ez olajfa,
E rózsza szerelmes szívből virul.
Termékeny asszony veséiből
Él a szőlőtő, mely e sírra dől.

Kutató fejből, hol nyugtalanul
Forrongott föld és ég és végtelen,
E libánoni cédrusfa terem,
Mely büszkélkedve fellegekbe nyúl.
Kesergő fejből, mit lesújtott bánat,
E sötét árnyú szomorúfűz támadt.

Oh halál-nevelte növényzetek,
Kik jártok holtak közt üregeikben,
Tudjátok-e, mondjátok, mi hallik lenn?
Oh mondjátok hát, oh feleljetek!
Mért himbáljátok fejeteiket némán?
S oly sötéten szemetek miért néz rám?

S a lomb között, ha reá fú a szél,
Mért hallik sóhaj, fájón, nyöszörögve,
Mint haldoklónak hangja őszi ködbe?
A holtak lelke talán ottan él? . . .
Állj meg ember, kit dölyfös gőg övez,
Az örökkévalóság kertje ez!

KIS MESÉK NAGY GYERMEKEKNEK.

I.

A darázs és a csalogány.

— Előhang helyett. —

A csalogányhoz szólt a vad darázs:
 — Mire való a hiú dalolás?
 A ringó ágon tétlenül mit ülsz?
 Mit csipogsz, zengesz, énekelsz, füttyülsz?
 Zúgsz mint a hárfa, tombolsz mint a dob
 És csilingelsz mint csengetyűfűzér,
 Kortársaidnak mit használ dalod?
 És az utókornak éneked mit ér?
 Hiábavalók mindezek a dolgok,
 Dalodtól bizony senkise lesz boldog,
 Most minden látó, okos lélek
 Csak jó, hasznos után kutat,
 Hallgasd meg tanácsomat, kérlek,
 Hagyd éneked s kezdj új utat.
 Túrj földet, mint a féreg,
 Szőjj hálót, mint a pók,
 Adj mézet, mint a méhek,
 De dalaid mire jók?
 — Tán igazad van, felel a csalogány,
 De bizony mondom, nem az én hibám.
 Engem így s erre teremtet az Isten,
 Parancsát híven kell hogy teljesítsem,
 A dalt lelkéből lehelé belém,
 És dalaimat tovább zengem én.

II.

Adóni-Bezek.

Mirhától terhes tündöklő terem,
 Földön dus szőnyeg, bisszus és selyem,
 Terített asztalon száz finom étel —
 Adóni-Bezek ül s ebédel.
 Körüle a nagy méltóságok,
 Az asztalmester a főpohárnok,
 Heréltek, szolgák
 Gyorsfürgén hozzák
 Kirakott ezüst tálcákra rakva,
 És ötvözüött arany poharakba
 Az ételeket és italokat,
 Miket a zsarnok némán fogad.

Az asztal alatt kutyák, komondorok,
 Leső szemük ide-oda forog,
 Lihegve várják,
 Hogy ledobálják
 A csontot, maradékot nekik —
 A zsarnok kezét nézik, lesik.

Az ebekkel a földön kotor
 Hetven király, hadi fogoly,
 Levágva kezük-lábuk hüvelykújjá,
 Esdeklőn néznek a hatalmas úrra,
 Tán valamiit nekik is odavet,
 Hogy csillapítsák éhségüket.

Adóni-Bezek jóllakott,
 Ledob nagy göggel néhány falatot,
 Néhány csontot az éhezőknek,
 Kik erre vágyva leskelődnek.

De hirtelen
 Űvöltő zajtól rezdül a terem,
 A kutyák odalenn
 Ugatva harapni, marni kezdték
 Király-szomszédjaiknak testét,
 Mert ők is szedni mertek
 A csontokból, mik ott heverték.

S a megharapott fejedelmek
 Uruk előtt panaszt emelnek:
 „Nagy nyomorunkat, oh tekintsed
 És ments meg kutyáidtól minket!”

S felelt Adóni-Bezek nekik:
 „Igazuk van, hogy testeteket tépik!
 Jámbor kutyáim senkihez se nyulnak,
 De hiszen miattatok károsulnak!”
 S a fejedelmek
 Ekként felelnek,
 Szomorun és keserűn:
 „Miénk-e a bűn,
 Hogy idáig jutottunk, oh Urunk!
 Hogy csontok után kotorunk,
 Az asztal alatt,
 Ahol hever kutya-hadad?”

Hisz te támadtál mireánk,
 Öklöd bezuzta koponyánk,
 Hátunk csapásaidtól roskadt,
 Hüvelykeinket levagdostad,
 Nehéz jármot tettél nyakunkra,
 Eltiltva tőlünk minden munka,
 Ide helyeztél láncra verve,
 Hát hogy tegyünk szert eledelre?
 Van-e tehát kutyáidnak joguk,
 Hogy reánk fenjék vérengző foguk?
 Hogy ugassanak és harapjanak?
 Jöjjenek jámborok és igazak,
 — Ha vannak ma még ilyenek —
 S ítéljenek,
 Kinek még Isten van szívében,
 Itéljen
 Közöttünk és a kutyák között,
 Kik károsultak s kik a bűnösök!

III.

A frigyládát vivő tehenek.

Midőn a filiszteusokra
 Ránehezült Isten jobbjá,
 Bűnhődésük kelyhe megtelt színültig,
 És elhatározáék, hogy visszaküldik
 A szent frigyládát Izraelnek
 És Isten elé bűnbánóan mennek —
 Egy tehénpárt fogtak egy szekér elé

S küldték a szentséggel Bet-Semes felé
 S akit arrafelé vitt az út,
 Mindenki áhitattal leborult
 A szent frigyláda előtt. —
 S a tehenekben támadt hetyke gög:
 „Minket tisztelnek a járókelők
 Im fölkent levitákká váltunk!
 Hiszen szent terhet hord a vállunk!”
 Így szóltak gögösen a tehenek,
 Mig Bet-Semes elé érkeztenek,
 Ott átvették a ládát a leviták
 S régi szent helyére állíták,
 A szekérből tüzfát aprítának,
 S feláldozák rajt' a két tehenet,
 Kik végül látták, hogy a tisztelet
 Nem nekik szólt, hanem a frigyládanak,
 Mit a szekéren hordozának . . .

IV.

A féreg.

Egy kis göröngyön ült a féreg
 És látott szántó földművest,
 Kinek ekéje földbe mélyed,
 S szánt hajnaltól míg jön az est.
 S önhittén szólott a kis féreg:
 — „Im' e kétlábú nagy teremtmény
 És a négylábú óriás pár itt,
 Hogy izzad, míg puhul a kéreg,
 Hogy túrja a föld barázdáit!

És mindez én érettem, én miattam!
 Hogy ételemet én megkapjam.
 Mind értem munkál, értem fárad,
 Hogy leljem néhány szem buzámát.
 Így szólott büszkén a kis féreg
 És felnézett a csillagokra,
 És jött egy ember s — szétfaposta.

V.

A fáklya.

Egyiptomot nagy sötétség fődé —
 S Faraó szólt szolgálóinak,
 Hogy sok nagy fáklyát gyújtsanak
 S tegyék a szent Nap-oszlopok fölé.

Tünt a sötétség, és lett világosság,
 S a nép dicsérte a bölcs királyt,
 Hogy segítséget, fényt talált,
 Hogy a vándort éji rémek ne kínozzák.

De örült ember jött arrafele,
 Föl egyik szent oszlopra hágott,
 Leragadott egy fáklyalángot,
 S máglyát gyújtott szűk utcában vele.

És tűz támadt — sok ház leégett.
 Hajlékot vesztett sok szegény család,
 Utcán sok ember ruhátlan állt.
 S nem tudott senki segítséget,

S a leégettek zugolódni kezdtek:
 „Mindezt csak királyunk okozta,
 Mert lángot tett az oszlopokra,
 És mostan ott ül tróntermében veszteg!”

„Jó testvérim! — szólt egy írástudó
 A fáklyákat bölcs Urunk rendelé,
 Hogy fényt hintsenek a vándorok felé,
 S tehet e róla az Uralkodó,
 Hogy jött egy bolond s lett áldásból átok?
 Kötözzétek meg a bolondokat,
 S áldássá lesz a királyi parancsolat,
 S a fáklyából csak fény árad reátok . . .

VI.

A csalogány és a gyermekek.

„Mért némultál el, édes csalogány?
 — Kérdezték pajkosan kis gyermekek —
 Im más madárcák vígan zengenek,
 S te hallgatagon vesztegelsz a fán!
 Vagy haragszol ránk, neheztelsz talán?”

„Kedves gyermekim — szólt a csalogány —
 Elmúlt a dalok forró ideje,
 Melegednem kell, nincsen már dalom,
 Táplálom párom gondokkal tele,
 Hogy énekeljek? — Nyakamon malom“.

NATAN SAMUELY.

Született 1846-ban Strojában (Galicia), jelenleg Lembergben él, ahol mint tanár működik. Versei, amelyek két kötetben összegyűjtve jelentek meg (1868), az akkori héber romantikusok (Micha József Lebensohn, az ifjú Gordon) hatását mutatják.

BABEL VIZÉNÉL.

— Költői kép Jeruzsálem pusztulása korából. —

Lombos sűrű erdő szélén
Hömpölyg Bábel mély folyója,
Vihar csapkod rá kegyetlen,
S hullámárja sirva sir.

Partjain bús gyászolókként,
Fűzfatörzsek ráhajolnak,
Karjaikon ezer hárfa
Himbálódzik szomorún.

Ción fogoly dalnokai
Hurjaikat nem verik már,
Szélvész keze játszik rajtuk,
Rájuk fuj és zengenek.

Zengenek mint temetőben
 Sirok között sóhajtó szél.
 Hurjaikat por belepte,
 Ezer száluk szétszakadt

Fekete éj takarója,
 Ereszkedett le a földre,
 És az éjnek sötétjében,
 Vad lovon jó egy lovas.

Megvillan a páncél testén,
 Oldalán nagy kardja csillog,
 Lova nyerít, jó dobogva,
 Patáiból szikra száll.

Ción hőse volt ő egykor,
 Ellen vérét itta kardja,
 Oroszlánként vitt csatában,
 S előtte száz hulla hullt.

Dalnokok közt trónolt hajdan,
 Lantját verte reggel, este,
 S hazájára tört az ellen,
 S kardot vett a lant helyett.

Felkent király szent hadával,
 Hős halált halt jobbjá mellett,
 Röppenő nyíl megsebezte,
 S véres kézzel vitt tovább.

Seregei elhullottak
 Jeruzsálem fala mellett,
 S mit keres most Bábel partján?
 Nem életet, csak halált!

*

Pejlován száll, mint a villám,
 Piros vércsepp hull nyomában,
 S elérve a fűzfasorhoz,
 Megállítja vad lovát.

Leszáll, leborul a földre,
 Szemeiből könnyek hullnak,
 Szellő szárnyán lantok lengnek,
 Hárfát hordoz ezer ág.

Szellő jár az ágak között,
 Ringanak a fűzfalombok,
 Zúgnak-búgnak fönt a lantok,
 S ezer hárfa sir, hörög.

És a dalnok szívéhez kap,
 Lelkébe száll zengő emlék,
 Földre dobja véres kardját,
 S fűzről hárfát leragad.

Jobbján hárfa, lent a kardja,
 Forr a lelke háborogva,
 Fel-feltörnek hullámai,
 És a hárfán dal fakad.

És a hárfa sír zokogva,
 Regél, regél szent csodákat,
 És a dalnok tiszta lelkét
 Beléönti szomorún.

Regél, regél szent csodákat,
 Mória nagy Istenéről,
 Kármel, Sáron ligetéről
 És Sulamit bájiról.

Sulamit is kardot öltött,
 Istenért a pogány ellen! —
 S zengett, zengett Sulamitról
 S vele zengtek a hegyek.

S pengette a hárfa hurját,
 S zengett bűvös hősi ének,
 Ción elhullt ifjairól,
 Kik vívtak mint tigrisek.

S Jeruzsálem romjairól
 S legyilkolt kis csecsemőkről —
 Kisértő bús árnyak gyűlnek.
 Köröskörül sír az éj.

*

Halkul, halkul már az ének,
 Haldokolva bűg a hárfa,
 Felhördül vad fájdalommal
 S elhallgat im hirtelen.

Elhalt már a bűgó hárfa,
 Miként ólom, földre zuhan.
 Elnémul a fa, a szellő,
 Bábel vize felsóhajt.

Bábel vize háborogva
 Hullámszik a füzek között,
 Zengik, zengik vízi árnyak,
 Levíták szent énekét.

. . . Bábel vize! Levítáknak
 Vére, dala ittasított,
 Hullámidban levítáknak
 Vére, dala sistereg!

Bábel vize! állj meg, állj meg!
 Im a dalok elnémultak,
 Vízi árnyak, hallgassatok!
 Ción lantja eltörött!

*

Eltűntek az égi árnyak,
 Csendes lett a szél, a hullám,
 Nyílik Kelet nagy kapuja,
 Az ég királynője jő.

Jő a nap a felhők közül,
 Bibor-palást fedi vállát,
 Szétttekint és visszadöbben,
 Körül néma borzalom . . .

Bábel vize mellett holtan,
Elterül a hősi dalnok,
Hárfas lombot teritnek rá
Körüle a bús füzek.

Jobbjában a néma hárfa,
Lába mellett hősi kardja,
Nem acélkard ontá véré,
Hárfa hangja ölte meg.

Nem száll többé csatatérre,
Kardja nem sujt többé ellent,
Hárfájával jött a földre,
Hárfa küldé égbe őt.

Meghalt távol idegenben,
Gyászdal szava nem siratta,
Csak a füzek sirnak, sirnak,
S hárfáikon szél zeneg.

Meghalt Bábel vize mellett,
Minek gyászdal, siró ének?
Siremléke méla füzek,
S ezer hárfa lombjukon.

ADJ KÖNNYET, ANYÁM . . .

Adj könnyet, anyám, bús fiadnak,
Fájdalmak tüze éget szörnyen
És én sóhajtok égő szívvél,
És nincsen könnyem, nincsen könnyem.

Lelkemből könnyek árja pattan,
De visszafolynak, vissza, vissza,
A koponyámon át lehullnak,
És szomjas szívem mind felissza.

De szívem roncsolt, összetépve,
És könnyeim még tovább esnek,
S mint tüzes nyilak elégetik
Foszlányait az egész testnek.

Oh adj hát, anyám, adj te könnyet,
Oh jer, merítsd ki könnyes lelkem.
A szörnyű lángot, anyám, oltsd el,
Mert elégek gyötrelmemben.

EGY SZÓT ADJ, ISTEN.

Megtelten, Isten, fájdalommal,
És nincsen vigasz, nincs remény,
Mért adtál, Isten, érző lelket,
Mért adtál irgalmat belém?

Lelkembe mért öntöttél mérget,
Hogy a világot sirnak lássam,

*Az élet sürgő-forgó holtnak,
S halljak sikolyt a kacagásban?*

*Mert látom a napfényt súlyos gyászban,
Hogy sir bucsusugárival,
Völgyek nyögnek, hegyek zokognak,
S mint haldokló, hörg a vihar?*

*Mért látom lent az igazságot,
Vergődve, mint a földnek férge,
A szegény mint a nyáj levágva,
S a hajnal fetreng ontott vérbe!?*

*Mért zúzod szivem így izekre?
Sújtó karod rám mért emelted?
Én pörbe szállok, véled, Isten!
Mért adtál nekem érző lelket?*

*S ha érző lelket adtál nékem,
Miért nem adtál szavakat?
Hogy kiáradjon, kicsorduljon,
Ha bennem érzélem fakad.*

*Oh, hol a szó, ha lelkem lángol,
S feszült agyam majd meghasad!
Egy szót adj Isten, szent királyom,
Egy szót, nagyot, hatalmasat.*

*Egy szót adj, Isten, egyetlen szót csak,
Mitől remegnek büszke bércek,
Beléje öntöm szivem-lelkem,
S mint korsót, könnyel tölteném meg.*

Bár gyűjthetném sok dalom össze,
 Mit könnyem árja áztatott,
 S beléjük öntném vad keservem,
 Minden fájdalmat, bánatot.

És reáhullna lelkem lángja,
 Szivemnek izzó tűzheve,
 S egyetlen szóba összegyurnám,
 És feldobnám az ég fele.

S miként ha villám átcikázna,
 És fönt vadultan menydörögne,
 A szó az eget széthasítná,
 És visszahullna le a földre.

És megnyilik a földnek méhe,
 És összezörög minden csontja,
 És megremeg a mindenség is,
 Midőn a szó nagy tűzét ontja.

És előnti a tűz a földet,
 Hol gyilok, gaz s halál terem.
 — Egy szót adj nékem, egyetlen szót adj,
 Hatalmas nagyot, Istenem!

Megteltem, Isten, fájdalommal,
 És nincsen vigasz, nincs remény,
 Mért adtál, Isten, érző lelket?
 Mért adtál irgalmat belém?

MENACHEM DOLICZKY.

Született 1855-ben Bjalistokban (Oroszország), jelenleg Newyorkban él. Első verses kötetéhez Gordon bevezető verset írt, amely ezekkel a szavakkal végződik: „Menj, foglald el helyemet“. Doliczky csakugyan Gordon hatása alatt áll, de költői tehetségben messze mögötte marad s így nem is váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Csak néhány verse emelkedik felül az átlagon (Góluszdal).

GÓLUSZ-DAL.

Vedd a botod, üzött zsidó,
Koldusbotod, az ezerévest,
Kenyeret tégy tarsolyodba,
Tömlődöt friss vízzel éleszd.

Kösd fel öved ágyékodra,
Hajtsd fel redős, vén ruhádat,
Gyermekid vedd karjaidra,
Kedvesedet hordja vállad.

Hajtsd meg hátad, indulj, indulj,
Rajtad Isten sujtó átka,
Villogó nagy kard mögötted,
Siess, siess, ne nézz hátra.

Ne ints búcsút testvérednek,
Ne nézd: könny ül szempilláin.
Körüled száz kigyó szisszen,
Fuss csak, Kájin, Kájin, Kájin!

Fölötted száz varju károg,
Csattog szárnyok,
Sötét szárnyok:
„Kájin, Kájin, Kájin, fuss csak!”

S dörg az ég rád: Nincs menekvés,
Nincsen, nincs a nyomorultnak!

BRANDSTÄTTER.

Mordechái Dávid Brandstätter született Brzeskóban, Galiciában 1844-ben, fiatal korában talmudot tanult, majd világi műveltségre is szert tett és a fanatizmus heves támadója lett. A chaszidizmust és a csodarabbi-kultuszt gúnyoló elbeszéléseket és verseket írt, amelyek Szmolenszky „Hasáchár“ című folyóiratában, majd 1891-ben összegyűjtve jelentek meg.

HÁLOTTAK FELTAMASZTÁSA.

— Csodarabbi-legenda. —

— „Könyörülj szent Rabbi, kérlek,
Enyém egy kis malombérlet
Hét év óta Kereszsimben;
Jó volt, szép volt eddig minden,
Megfizettem rendben érte
Husz forintot negyedévre,
S megéltem belőle szépen,
Vagyont nem szereztem éppen.
Hála Isten, van nyolc gyermek,
S buza, árpa kevés termett
Ezekben az esztendőkből,
De én ezzel nem törődtem,
Elégedett voltam mindég,
Házamat nem látta inség,

Éhes koldust el nem küldtem,
 S kétszer évben lelkesülten
 Jöttem hozzád, oh szent Mester,
 Ajándékkal, szeretettel.
 Legszebb lisztem neked hoztam,
 Mégis nagy baj sujtott mostan,
 Kialszik az életszikrád,
 Malmom ura haragszik rám,
 S ő, valamint felesége,
 Megizenték tegnap végre:
 Kétszer annyi bért fizessenek,
 Mert különben kikergetnek.
 „Könyörülj hát, szentem, rajtam,
 Te, ki segísz minden bajban,
 Küldd pokolba, esdve kérlek,
 — Mi néked két földi féreg? —
 Uramat és feleségét,
 S maradjak a régi bérért,
 Mit fizetek hat év óta.
 Uram neve Vojtsach Róka,
 Anyja neve Tekla Tilda,
 Felesége neve Hilda,
 Anyja Ágnes, átok rája,
 Aldott anyám neve Pája,
 Lémech a te szolgád neve,
 S im' egy zsák, jó liszttel tele“.
 Meghallgatja a szent férfi,
 Szegény ember baját érti,
 Kinyitja a titkos könyvet,

Ráejt néhány titkos könnyet,
 Aztán megáll egy szent sornál:
 — „Hallgass hát, Reb Lémech molnár!
 Vojsach, kinek anyja Tilda,
 S neje, Ágnes lánya, Hilda,
 Meghalnak ők mind a ketten,
 Mindjárt még e percenetben.
 Halálangyalt leküldték már,
 Ott is van már Vojsachéknél . . .“
 És Reb Lémech felujjongott
 — „Boldog vagyok, szentem, boldog,
 Irgalmadnak nincs határa,
 Ime szád parancs-szavára
 A gonoszok meglakolnak,
 Intésül az utókornak.
 Garassal sem adok többet
 Malmomért az örökösöknek“.
 . . . De mi szörnyűt rejt a végzet?
 A szent férfi belenézett
 Kabbalás nagy könyvbe újra,
 És a lapra ráborulva
 Zokogni és sírni kezdett. —
 Lémech minden csontja reszket.
 És a rabbi hozzáfordul
 S felpattanva reámordul:
 — „Szerencsétlen! mit csináltál?
 Rosszabb még az uraságnál
 Birtokának öröklője!
 Kiüz téged majd belőle,

Minden zsidót gyűlöl, megvet,
 S ígérhetsz bár három ezret,
 Mégsem tűr meg, biz' kikerget,
 Balga voltál, Lémech, balga,
 S most már benne vagy a bajba!"

S megijedt Reb Lémech nagyon,
 — „Sujtsd oh szentem őt is agyon!"
 Könyörög nagy félelemmel,
 — „Őt is? — dörgé a szent ember.
 Mindenkit megöljek érted?
 S akárhányat is ölnék meg,
 Uj örökös jön utánuk,
 S elkerget a gonosz álnok,
 Rosszabb lesz még, mint a holtak,
 Sorsod, oh, mért ostromoltad?!"

S Lémech molnár sírva fakad,
 — „Hogy birjam e borzalmakat?
 Meghalok, oh, szent! — kiáltott,
 Aldás helyett hoztál átkot!
 Inkább dupla bérét adom,
 Csak maradjon meg a malom,
 Támaszd fel hát az uramat,
 Halálát már nem akarom!"

— „De a halál immár ott van!
 Hívhatom-e vissza onnan?
 Szóba áll-e újra vélem?"
 Szólt a rabbi nagy szerényen.
 És Reb Lémech haját tépve,

Borult le a Szent elébe:

— „Mi lesz velem? Mi lesz velem?

Oh irgalom, oh kegyelem!

Támaszd fel az uram! Szentem!

S ha nem — ölj meg, ölj meg engem!

Minek éljek, hagyj meghalnom,

Hogy éljek, ha nem lesz malmom?“

S megkönyörült a szent ember,

S szólt jóságos kegyelemmel:

— „Lémech molnár, nem halsz te meg!“

Szegény Lémech reszket, remeg,

Amde van-e itt zsebedben

Száz hatos és hozzá negyven,

Mint a neved számértéke?“

— „Van“ szólt Lémech s vidult képe.

— „Megkisérlém, add hát ide,

Megváltással most sebtibe

Segíthetek tán a bajon,

Halál kardját kicsavarom,

S urad és a felesége

Nem halnak meg talán mégse,

Add a pénzt hát, ámde siess,

Nem tudhatom, később mi lesz“.

És Reb Lémech leolvasta

A nagy summát egy garasra,

Annyinak kell éppen lenni,

Nem hiányzik abból semmi.

S a szent újra átolvasta,
 Nyöszörögve, sóhajtgatva,
 S szobájában fel-lenyargalt,
 Megesketve ezer angyalt.

És Reb Lémech görnyedten áll,
 Szemeiből könny folydogál,
 Szívében dül szörnyű kétely:
 Pénzével tán mitsem ért el?
 Megváltása tán nem használ,
 Mert az ura meg is halt már,
 S remélni ő többé nem mer.
 Oh, hitetlen ez az ember! . . .

Megszólalt a rabbi menten:
 — „Boldog, aki bizik szentben,
 Boldog vagy Reb Lémech, boldog,
 Megváltásom im feloldott.“

— „Él hát uram? él még! él még?“
 — „Él, él! Biztos, semmi kétség!
 A halál ott állt ágya mellett,
 Soká viaskodnom kellett,
 Míg a bárdját kirántottam,
 Most menj haza s hirdesd ottan
 Kereszsimben a nagy népnek,
 Milyen csodát tettem érted.“

Szavát a szent el sem mondta,
 És Reb Lémech fut kirontva,
 Hazasiet, hogy meglássa,

Segített-e megváltása,
 Vojsach Róka, az ő ura,
 Való-e, hogy ki nem mula?
 S vajon ki nem üzettek-e
 Felesége s nyolc gyermeke?
 Biztosítá a szent ugyan,
 De lelkébe kétség suhan,
 Háttha, háttha fel nem támadt . . .
 S messziről lát gyászos házat,
 Ura körül siratókat.
 Zokog, sir a jajgató had,
 De elébe jön a nagy szent
 S fülébe halk vigaszt zeng,
 S erőt gyűjt bús tikkadt lelke,
 S remény, kétség közt lebegve,
 Siet, szalad falujába,
 Már-már roskad fáradt lába,
 Lángot szór a nap fejére
 És ő felnéz reá kérve:
 „Aldott nap te, csak most ne hányj
 Lángnyilakat, csóvát reám,
 S lábaim ti, oh esengem,
 Ne hagyjatok cserben engem.
 Csak fél mértföld van még hátra,
 Szemem már a falut látja,
 Erősíts meg, hiva-hívlak,
 Nagy Istene atyáimnak!“

S atyáinak nagy Istene
 Meghallgatá kegygel tele,

A nap agyon nem perzselte,
 Lábai sem hagyták cserbe,
 Egészségben megérkezett,
 S ime a kis falu megett,
 Gyermeki és felesége,
 Jönnek lassan elejébe,
 És Reb Lémech összeborzad:
 „Jól sejtettem hát a rosszat,
 Teljesedett! végem, végem!
 Oh, gyermekim s feleségem,
 Bujdosnotok kell miattam,
 Elkergettek irgalmatlan,
 Bűnöm miatt rútul, gazul,
 Én miattam halt meg az úr.
 Halálát oh mért is kértem? . . .“
 — „Mi lelt, Lémech, mi lelt férjem?“
 Szólt az asszony megrémülve.
 „Ki bujdosik, el ki üzne?
 Megőrültél, szent nagy Isten!
 S micsoda úr halt meg itten?
 Kicsit kijöttünk a napra,
 Mit bámulsz hát, mint egy mafla?
 S mért nem köszönsz, meg se látod,
 Amott jön az uraságod?“

És Reb Lémech föltekintett,
 Ledobta a kopott pincset,
 Meghajlott a földig négyrét,
 Urát látta s feleségét,

Lovagolva közelgének,
Csoda! -- mind a ketten élnek.

Ujjongott Reb Lémech molnár,
Győzött a szent, most tudom már!
S elbeszélte a csodatettet,
Mit a Tarnopoli szent tett,
Ő előtte, maga látta!
És Reb Lémech és családja
Örömében sirt és tombolt.
. . . S szombaton, midőn soron volt,
Reb Lémech a tóra előtt,
Hála-imát mondott előbb,
Aztán jött nagy megajánlás,
Oh Reb Lémech nagyon hálás.
Délben házába gyűlének
Lakomázni, ifjak, vének,
S bevárván a szombat-estét,
A község-könyvbe bejegyezték:
„A dicső szent Tarnopolból
Feltámasztott itt a porból
Két halottat csoda-képen
Ezerhétszáznyolcvanhétben“.

LEWIN.

Jehúda Léb Lew'n született Minskben, Oroszországban, 1845-ben. Ifjúkorában szerelmi verseket írt, majd Gordon példáját követve, satirikus versekkel küzdött a maradiság ellen, a nemzeti felbuzdulás idejében pedig erős érzésű nemzeti verseket kezdett írni. Alneve: Jehalel.

ZSIDÓ ÖRÖM.

Vad rialom fut Alexandrián át,
Utcákon szerte tolong ifjú, vén,
Miként ha szélvész suhogtatná szárnyát,
Zajong a nép a város közepén.
Holttestet leltek reggel véresen,
Ki ölte meg? nem tudja senkisé.

S lihegve zug, zajong a vad tömeg:
„Testvér a halott, görög, jó, derék,
Az átkos zsidók kése ölte meg,
Vérével a pászkát beszentelék.
Halált a zsidókra, szörnyű halált!
Testvérünk vére bosszuért kiált!”

Mint meggyújtott sistergő kénfolyam,
Hömpölyg a csőcselék a téreken,
Zsidók hajléka felé fut, rohan,

Meztláb, rongyos térdde, éhesen,
Vezetik fehérruhás szent papok,
Szájukban kígyóméreg kavarog.

Hitről papolnak a szent emberek,
Örjögve ordít a nép bosszuért,
Dobbanó léptüktől a föld remeg,
Kezeik már érzik a zsákmányt, a bért.
Sokak karján ünnepi bálványképek,
Nagy ünnepe lesz ma az éhes népnek.

Zsidó-utcában sötét félelem,
Ijedten járnak néma rémületbe,
Hömpölyögve közelg a pusztító elem,
Élet, vagyon, minden kockára vetve,
Görög a halott — s a zsidó tudja jól,
E hírből mennyi kétség kinja szól . . .

Görög a halott — zsidóknak szörnyű gyász,
Minden ház sír, gyermek, szülő zokog,
Anyák között sikoltó jajgatás,
Pincékbe bujnak a hajadonok.
Megtelnek jajjal a kis imaházak,
S Istenhez kiált a bús alázat.

Imádkoznak, mindenki jajveszékel,
Már kapu előtt a vészes sereg,
Káromló szájjal, szitkozó beszéddel
A zsidók háza felé közeleg.
Egy pillanat s folyik nagy vérpatak,
S a zsidó házak összeomlanak.

... Csitt! A tömeg mért állt meg hirtelen?
 Feléje siet kis csendőr-csapat.
 Tán küldötte a jó fejedelem,
 Hogy megvédje az ártatlanokat?
 S a nép, mely bosszúvággyal volt tele,
 Fejét tán bűnbánón csüggeszti le?

Örömmel jelenti a vezető:
 „A lett halott nem törzsünkbeli való,
 A zsidó volt, ki évről-évre jő
 Kis batyuval, a szegény házaló.
 Részeg legények ütötték agyon,
 Meglelték batyuját egy kőpadon“.

Lesujtva oszlott szét a vad sereg,
 Mindenki szégyenkezve hazatér,
 És fogát csikorgatva kesereg:
 Zsidó a halott! hajh, mit ér, mit ér?
 Beh jó lett volna! hajh, be jó, be szép! ...
 Zsidó a halott! — sóhajtoz a nép.

Zsidó-utcában nagy öröm rivall,
 A zsidók házában ünnepi zaj,
 Mindenki ajkán ének, hála-dal,
 Zsidó a halott! — semmi, semmi baj!
 Testvér a halott! zsidó, nem görög! —
 Ujjonghatsz népem, szerencséd örök! ...

MÉIR LEB MALBIM.

Született 1810-ben Voloczyskben (Ausztria), meghalt mint kevi rabbi 1880-ban. Malbim mint nagy talmuda tudós és kommentátor tett hirre szert, de ép oly népszerű lett „Másal u-melica“ (Példázat és költészet) című allegorikus drámai költeménye, amelyben az érzéseket és emberi szenvedélyeket személyesíti meg. A dráma az Istenfélelem (Jira) győzelmével végződik. Jira éjjeli monológjaiból valók az alábbi versek is.

ÉJFÉLI ÉNEKEK.

I.

Istennek hangja jár a fák között —
Kiket mély álom párnához kötött,
Halljátok, völgy lakói, emberek!
A fák között Istennek hangja jár,
Hallod, oh koldus! Hallod, oh király!
Körüle felleg, tűz, villám lebeg.

Istennek hangja földön átrobog,
Remegnek hősök, félnek zsarnokok,
A föld szívébe reszketés nyilal.
Istennek hangja átrobog a földön,
Jámbor vigaszt, gonosz félelmet öltson,
Lágy szellő ő és pusztító vihar!

Istennek hangja felkelt holtakat,
 Aszott hullákban életnedv fakad,
 Ébredjetek, oh alvók, félhalottak,
 Reszkessetek, kiket lágy nyoszolyákon
 Gyönyörök karja andalítva átfon,
 Istennek hangja lángokat lobogtat!

II.

Az éji ködben, árnyak közepette,
 Kigyullad lelkem gyújtó énekekre,
 És dalom szivárványként felragyog.
 Ébredj, oh hárfám, jer dalolni lantom,
 Zengjük utcákon, ezer siri hanton:
 „Aratni vágytok, föl hát, szántsatok!”

Ki hullaként fetrengsz fekvő helyen,
 Test szellem nélkül, hus lélektelen,
 S lelked fejed felett lebeg sóhajtvá,
 Nem retteged-e félelmetes álmod?
 Fölötted égig erő létra áll ott,
 És angyalok libegnek föl-le rajta.

S a sugár-létra fölött Istened
 Számlálja féltve lélekezésedet,
 S te fekszel szunyadozva, botorul
 Előtted Urad, nagy királyod áll,
 Szent serege köréd örködni száll.
 Bünt lát rajtad s haraggal elvonul.

III.

Oh csecsemő, ki édes álmod alszod,
 Anyád vérétől piroslik kis arcod,
 S bölcsőd felett zeng csodás égi dal,
 Szivembe reszket még a félelem,
 Borzalmas látomást látott szemem:
 Mi az ember s mi lesz álmaivall

Ember sorsát mutatta látomásom,
 Rongyos koldusét, s kit föld bibor, bársony,
 Kínjaik zsákját kinyitá előttem,
 Ha mind mit láttam, testvérim, kitárom,
 Ledörgne Isten: „Ne pusztítsd világot!”
 Ledörgne Isten: „Ne bontsd, amit szőttem!”

Ha feltárnám a szenvedést, mit láttam,
 A kinnalteli ezer abrakzsákban,
 Oh, ha csak részét tárnám fel tinéktek,
 Nem vágyódnátok kincsre, gyönyörökre,
 Oh eldobnátok vágyatok örökre.
 S koronás királyt sem irigyelnétek.

IV.

Jóllaktál kéjjel, gőgös, gazdag ember,
 Bú, gond tehozzád közeledni nem mer,
 Gyönyörrel kínál arany serleged —
 Menj ki a dohos szűk sikátorokba,
 Vakondok-házba, fázva, nyomorogva,
 Emberek laknak, ők is emberek.

Emberek, mint te, képük Isten mása,
Arcuk rózsáit szegénység beásta,
Sápadt homlokukon halál lebeg.
Nem kincs, hiúság szívük szenvedélye,
Kenyérre vágnak, száraz kis kenyérre.
Mit utálattal dobna el ebed.

. . . Menj meztelen a temetőbe ki,
Midőn vad éjjél árnyékát veti,
Kisértet száll fel minden oldalon,
Körüled táncolnak a sírkövek,
Szived borzalmak képe rázza meg,
S lelkedbe száll tán áldó irgalom.

KONSTANTIN SAPIRO.

Született 1841-ben Grodnóban (Oroszország), szülei jesivákon nevelték és 15 éves korában megházasították. A házasság azonban Sapiro vallástalan életmódja miatt felbomlott. Sapiro hosszú nyomorgás után megtanulta a fényképészetet és e foglalkozásában annyira kitünt, hogy nemsokára udvari fényképész lett Pétervárott. Egy orosz nő miatt, aki hosszú betegsége alatt ápolta és ak't később feleségül vett, kitért és ez a lépése boldogtalanná tette egész életére. Folytonos lelkifurdalások közt élt és ez annyira megviselte, hogy súlyos idegbeteg lett. Különben mindenben a zsidósághoz ragaszkodott, nagy vagyonából, amelyre szert tett, sokat áldozott zsidó célokra, héber versei pedig egymásután láttak napvilágot a héber lapokban, némelyik verse, mint a „Rachel“ valószínű népdal lett. Minthogy Oroszországban nem térhetett vissza a zsidó hitre, otthagyt a családját és Palesztinába készült kivándorolni, de közben meghalt (1900).

RACHEL.

Betlehem földjén, Efráth útján,
Borong szent síron régi kő,
És éjjélkor a sötét földből
Felszáll egy fénylő arcu nő.

A Jordánhoz megy lassan, halkán,
A hullámba néz hallgatag,

És szép szeméből drága könnyek
A szent hullámba hullanak.

Sem szó, sem sírás, sem sóhajlás
Csak némán hull könny könny után
S a könnyek csendben tovatűnnek
A Jordán szent áradatán.

ALMATLAN ÉJEK.

Sem szegénység, sem unott munka súlya,
Az élet terhét nyögöm búsan én,
Istennek hangját hallom földre rogyva,
Istennek hangja száll nyilként belém.

És erőtllenül fetrengem a porban,
Gonosz álmok tépnek, ijesztenek,
Még ifjú voltam s rámborult az aggkor,
Rút álmaimat ah ki fejti meg?

Gyakran hallom galamb fájó siralmát
S álmomban ajkam halk imát rebeg,
Gyakran megnyílik alattam a mélység,
És fáj, fáj, hogy életre ébredek.

CHORIN ARON.

A híres aradi rabbi (1766—1844), aki különösen reformtörekvéseivel vonta magára a figyelmet. Az első vers Chorin héber imakönyvében foglal helyet, a második ma is olvasható Chorin Aronnak az aradi temetőben levő síremlékén.

ÉJI LÁTOMÁS.

Óh napjaim, hogy röptök, mint árnyak,
Hogy rohantok, utána rút halálnak,
Óh jaj, hogy múló semmiség az élet!
Tüzelve kába, tűnő hiúságra, —
Óh jaj, futottam balgaság nyomába'
S megöltem dörén annyi drága évet.

A balga tétlenül jár, botorul
S homályban tévelygven sirba hull.
Óh üres lelke üdvöt hogyan várhat?
Ha tettei mind hiu semmiségek
S nap-nap után bus enyészetbe tér meg,
Miben különb ez ember mint az állat?

Óh ébredj lelkem, meddig szunnyadsz lélek,
Óh jaj, hogy füstként illannak az évek.
Napok és évek, mind hiába teltek . . .

Mit késlelkedsz még? Vágyad mire várhat?
 Óh siess, vedd le szennyest, rút ruhádat,
 Kiöntött vízként futnak szét a percek.

Ember fia, légy erős, hős és bátor,
 Tégy nappal jót s ne félj az éjhomálytól,
 Keress munkában szent világosságot,
 Vérted erődet, ágyéked övezd fel
 S ha majdan sírok lakói közt fekszel,
 Emléked lészen élők között áldott,

Óh hallgass szent Igére, intő szóra,
 Szemed legyen utad hű vigyázója,
 Tedd minden tettet mérlegserpenyőre,
 S nyugodni fogsz, és édes lészen álmod,
 S az ítéletet majdan bátran állod,
 Ha hív a Mindenségnek örök Őre.

Lelkek Ura, ki embert ésszel áldasz,
 Kezem munkájára kegyet árassz,
 Vezess szent utadon, mert vágyva vágylak,
 S az időn át, mit részemül kimértél,
 Én áldalak, míg rám szakad az éjféli
 S a halál után is még áldva áldlak . . .

SIRKÖVEMRE.

*A tengerből, mely tajtékzott felém,
E csendes, békés partra értem én.
Az Ur kegyelme vezérelte léptem
S im térdre hullok Trónusa előtt,
Dicsők gyűlésén dicsőítem őt, —
A várva-várt napot ime elértem.*

*Óh testem, itt pihenhetsz,
Nyugodj a mélybe' lenn!
Én szárnyam emelem
S röpülök Istenemhez!*

*Forrásomhoz, hol tündököl az ég,
Mig eljövend az Ur ígérte vég,
Te álmodból felébredsz akkoron
És képed én majd újra láthatom.
Együtt pihenve ölel örök béke
És Isten lészen üdvünk menedéke.*

ISMERETLEN KÖLTŐ.

Az alábbi tartalmában és formájában egyaránt érdekes vers először a „Kól ugab“ című héber versgyűjteményben jelent meg. (Livorno, 1846, Ottolenghi-kiadás 39. l.) Az egykorú kiadó megjegyzi, nem tudja, hogy a „szentek melyikétől“ való. A mély értelmű költemény szonett formájának költői virtuóztatását még fokozza, hogy az összes rímeket a költő a „fény“ és a „homály“ szavaknak filozófiai mélységekkel aláfestett variálásával állítja össze.

MIÉRT SIR AZ ÚJSZÜLÖTT?

Mint börtönből, hol sötétlő homály,
Jő méhből ember és fogadja fény, —
Mért sir az újszülött? Tán a homály
Édesb volt akkor, mint mostan a fény?

Édesb mint most fény — volt akkor homály.
Mert tiszta csend volt néki ott a fény,
S születvén bűnre ime a homály
Sietvén bűnre hová lesz a fény?

Mért sir az újszülött? A kin homály?
Ha kincsre tör, sötétbe ful a fény,
Ha munkán örvend, tündököl homály.

Mért sir az újszülött? Nincs bűnbe fény?
Ha kérges szíve, ráborul homály,
Ha Istent hívja, ragyog néki fény!

BACHER SIMON.

Született 1823-ban Liptószentmiklóson; meghalt mint a pesti hitközség pénztárosa 1892-ben. Héber versei a Jeruzsálemben megjelenő „Chavaceleth“-ben és egyéb folyóiratokban, halála után pedig fiától B. Vilmostól összegyűjtve (Saar Simon) láttak napvilágot. Nagyjelentőségűek a különböző európai költők műveiből végzett héber fordításai. Magyar költőkből egész kötetnyit ültetett át héber nyelvre. Bacher az egyetlen akkori héber költő, akinek a poézisén speciális magyar hatások is érezhetők. Különösen a magyar zsidó viszonyoknak volt hűséges lantosa. M'dön a pozsonyi rabbinak, Ábrahám Samuel Benjámin Szófernek halála az egész zsidóságot gyászba döntötte, Bacher Simon felhasználta az alkalmat, hogy a szétválasztók politikájával szemben a zsidóság egységét bizonyítsa. De alkalmi verseinél sokkal értékesebbek lírai költeményei, amelyeknek a forrását mindig meg lehet találni életének vidám vagy szomorú eseményeiben.

CSÓKOK.

Vilmos fiam ül ölemben,
Csókkal csüng az ajkamon,
Ujjongok kis gyermekemnek,
Látom, szeret oly nagyon.

De a csók csak ajkamon leng,
 Nem száll szívem mélyibe,
 Nem tudom mért, mikor, hogyan,
 Tovalebben melege.

Csókol engem barátom is,
 Minden férficsók hideg,
 Csókolhatna forró szívvel,
 Szívem nem rezzenti meg.

Csókol sokszor ellenségem,
 Tüzcsóva ég ajkain
 Mint Jákobot hajdan Ézsau
 Csókjával fojt, csókja kin.

Csókolnak a testvéreim,
 Csókol szülém, jó anyám,
 S miként Orpa, csüngők olykor
 Anyósomnak ajakán.

Am e csókok vértelenek,
 Ajkat ajk ér hidegen,
 Egyik untat, másik borzaszt,
 Gyönyört egy se nyujt nekem.

Csókolom a hugom, Dinát,
 Édes bájos kis leány,
 S régi csókemlékek szárnya
 Éreszkedik le reám.

Elmegyek és szomjas ajkam
 Búcsúcsókot osztogat,
 Elmegyek és keresgélem
 A rég csókolt csókokat.

Midőn ott a falomb alatt
 Szép Debórám átölelt,
 És a hold ezüstös ajka
 Áldva, áldva ránk lehelt.

Csók ha csendült, lángolt, égett,
 Lobogott vad szenvedély,
 Ajkam vágyva szívta ajkát,
 S forrva futott vérbe vér,

Csók ha csendült, lángolt, égett,
 Csók emléke fojtogat,
 Bolyongok és keresgélem,
 A rég csókolt csókokat . . .

. . . S egykor, midőn napjaimnak
 Majdan száma teljesül,
 Agyam körül barátaim,
 Szemük könnytől nedvesül.

Megdermed a vér szivemben,
 Ajkam utolsót remeg,
 Ajkával a Békeangyal
 Felcsókolja lelkemet . . .

A SZÉTVÁLASZTÓKNAK.

Oh mért mondjátok király s nép előtt:
 „Ők elszakadtak, nem testvérek ők!”
 Oh, mért löveltek viszálynyilakat?
 Nem egyesítnek örömök, bajok?
 Csapás sujt rátok — szívünk is sajog,
 Oh, mért mondjátok: „ág, mely elszakadt!”

Ti gyászoljátok szent vezéretek —
 S nálunk is zokognak gyászénekek,
 Egy könnykorsóba hullnak könnyeink.
 Egy az örömünk, egy a bánatunk,
 Egy szív, egy lélek, oh egy nép vagyunk!
 S emelkedünk, ha béke fénye int.

BETEGEN.

„Szívem, feledd a bűt, ne háborogj!”
 — Soha! Bennem emésztő láng lobog.

Életem fáját perzseli parázs,
 És gyökerében mind mélyebbre ás.

Üreges szemeim üres tavak,
 Könnyforrásai kiszáradtanak.

S kérde: mikor, hol vár enyhe nyugalom?
 Mint malomkerék forgok ágyamon.

*Lelkem! nyugodj meg! Vár majd pihenő,
Ahol nyugszik majd fáradt szenvedő.*

*Kis gerendátlan kunyhó vár reám,
Ott pihenek majd, ha hívsz, oh Atyám!*

*De lelkem ragyog mint a színarany,
A lelkem tiszta és salaktalan.*

*Hiába gyógyir, oh, hiába minden,
Halálra lobog vérem ereimben.*

*Assátok sirom, oh, nőm, gyermekim!
Majd várok, várok rátok — odakinn...*

BERGEL JÓZSEF.

Született Prosnitzban 1802-ben. Irodalmi működésének tulnyomó része orvosi szakba vág. Ő maga is orvos volt Kaposvárt, ahol 1885-ben halt meg. Legfontosabb műve: „A talmudisták orvosi tudása, függelékkal a régi héberek antropológiájáról“, amely halálának évében jelent meg. Ebben a művében bebizonyította Bergel, hogy a talmud bölcsei orvosi tudomány tekintetében magasan fölötté állottak a kor egyéb népeinek. Verseinek gyűjteménye 1873-ban jelent meg Nagykanizsán a „Héber nyelv virágai“ címen. Bevezetésében elmondja, hogy verseit új metrum szerint írta. A gyűjteményben van egy-néhány vers, amelyet érdemes megmenteni a feledéstől.

HISZEM, HOGY ...

Hiszem, hogy az Ég Urának
Igazság a lánya.

Hiszem, hogy az igazság az
Egeket bejárja —
De mert égben született,
Földre le nem jöhetett.

Hiszem, hogy a bor a szívbe
Önt nagy édességet.
Szőlőlétől fut a bánat,
Megujul az élet. —
Amde sokszor fojtogat
S kifecsegi titkodat.

Hiszem, hogy az asszonyt Isten
 Jóra teremtette,
 Tündöklő szivárványul
 Gondok közepette. —
 Amde hányszor férfinak
 Nehéz járma, átka csak.

Hiszem, hogy a férfi karja
 Ledönt minden gátat.
 Szelleme a mélységekbe
 S magasságba vágta. —
 Amde jön egy gyöngé nő
 S térdre rogy az égverő.

Hiszem, hogy a pénz a minden:
 Szépség, erő, pompa,
 Boldogság, ész, bűbáj, kellem,
 Mind követi nyomba. —
 Amde bízd csak rá magad'
 Elillan egy perc alatt.

Hiszem, hogy a verseim majd,
 Miket itten zengek
 Őrzött kincsei maradnak
 Örök végtelennek. —
 De az ember rest leszen,
 S nem olvassa senkisémet.

PÉNTEK ESTE.

Siessetek, készüljete,
 Tisztogatva, söprögetve,
 Allítsd fel a gyertyatartót,
 Olajt önts a mécsesekbe.

Terítsd föl a fehér abroszt,
 Uj takarót tégy az ágyra.
 Szedjete pár rózsaszálat,
 Ünneünket Isten áldja.

Sürög-forog a ház népe,
 Ki-ki siet munkájához,
 Itt a szombat, készüljete,
 Mielőtt a nap leáldoz.

A ház ura vidám szívvel
 Ruhát vált és szakállt vágat,
 Mint a holdfény ragyog arca,
 Szombat elüz minden árnyat.

Siet, megy az imaházba,
 Imádkozik áhitattal,
 Otthon borral, font kaláccsal
 Ékesül a fehér asztal.

Halat, húst, sok finom étet
 Készít elő felesége,
 Boldogságban tündököelve
 Köszönti őt hazatérve.

Melléje ül, édes szóval
 Fűszerez meg minden ételt
 S miről tudja, kedvenc falat,
 Odalopja észrevétlen.

S midőn csillapul az éhség,
 Felvidulva szive, lelke,
 Hálát zeng jó Istenének
 Szombati dalt énekelve.

Piros bortól pezsg a vére,
 Véget ér a lakomája,
 Ledől puha kerevetre —
 Ki boldogabb mostan nála?

Felesége hozzásimul,
 Édes lázban megremegnek,
 Minden gyertyát halkan elfúj
 Angyala a szerelemnek.

ADLER JÓZSEF.

Nyitra megyében, Szakolcán, élt, mint gazdálkodó, meghalt 1868-ban. Héber költői művei kéziratban maradtak. Köztük egy dráma Salamon király idejéből és egy héber verses grammatika „Simus lesón Ivrit”, melyben a héber nyelvtan szabályait szimbolikus versekben dolgozza fel. Ezekből való az alábbi részlet is.

DALOSOK KARAT . . .

Dalosok karát, ezer ezreit,
Nem fülemmel, lelkemmel hallom én,
Daluk minden szívet tüzzel hevít,
És zsong és zúg a lelkek tengerén.

Hallgatnak némán, csendben, nesztelen,
S daluk a Mindenséget tölti meg,
Szívedbe csoda száll és rejtelem,
Dalol a néma világrengeteg . . .

Istent zengik, a nagy Csodatevőt,
Őt zengi milljó földi s égi lant,
Hódolva hódol Fensége előtt
Ujjongva zendül fönt és alatt.

S száll az ének a Mindenség fölött,
S a csodás hangok egybe ömlenek
S a dal oly édes s mindent egybe köt,
S beléolvadnak nagyok, kicsinyek . . .

MOLNÁR (MOSKOVITSCH) ÁRMIN.

Született Cselej községben 1857-ben, földbirtokos szülőktől. A pozsonyi jesiva után két évig a szemináriumot látogatta, később földbirtokos, gazdasági író lett. Jelenleg Budapesten él, ahol főtisztviselői állást tölt be. Megjelent művei „Keszér Sem Tov“ és „Pirché Neurim“ című verses kötete (Pozsony 1877).

A FÜZEK ALATT.

Zúg a Jordán hullámsodra,
A hold a felhők közt szalad,
Ott ültünk egykor álmodozva,
A füzek alatt, füzek alatt.

Ott ébredt hajnalunk szerelme,
Ott árasztott ránk sugarat,
Ott ültünk vágyva, ölelkezve,
A füzek alatt, füzek alatt.

Ott szökkent sudárba szerelmünk,
Ott szürcsöltük a forró nyarat,
Együtt daloltunk, énekeltünk
A füzek alatt, füzek alatt.

Ott tündökölt szemed szafirja,
 Gyönyörök ege ránk szakadt,
 Reámborultál boldogan sirva,
 A füzek alatt, füzek alatt.

Most itt leroggyan fáradt térdem
 És csókolom a rögöt, sarat,
 Bús dalt zengek magányos éjben
 A füzek alatt, füzek alatt.

SZALLJ LE . . .

Oh szállj a föld mélyébe,
 Te áldott buzaszem,
 A rögek közt pihenve
 Nyugodjál csendesen.
 Mig tavasz napja lángol
 És újra kivirágzol . . .

Én ember fia én is
 Mint te a földbe szálllok,
 A sírnak árnyékában
 Pihenőt találok.
 Ott alszom csendes álmom,
 Mig újra kivirágzom . . .

IMBER.

Naftáli Herz Imber született 1856-ban Zlotschowban (Galic'ia), meghalt Newyorkban 1908-ban. Imbertől való a „Hatikva“ (A remény) című vers, amely megzenésítve a cionista mozgalom szózata lett. Imber sokáig Palesztinában élt, ahol látta az új zsidó gyarmatok fejlődését és majdnem összes versei erre vonatkoznak. Költeményeit két kötetben jelentek meg „Barkái“ (Virradás) címen.

A REMÉNY DALA.

Míg a szívek belsejébe,
Zsidók vére forr, pezseg,
S Ción felé vágyva, égve
Tekintenek hű szemek:

Nem veszett el még reményünk,
Elérjük a régi célt,
Őshazánkba visszatérünk,
Hol királyunk, Dávid élt.

Míg szemünkből forró könnyek
Áradnak mint bő eső,
Ősök sirján könyörögnek
S megtelik a temető:

Nem veszett el még reményünk,
Elérjük a régi célt,

Óshazánkba visszatérünk,
Hol királyunk Dávid élt.

Mig szentélyünk romfalára
Ráragyog egy fénysugár,
Egy hű lélek áldva áldja
S imádsága égbe száll:

Nem veszett el még reményünk,
Elérjük a régi célt,
Óshazánkba visszatérünk,
Hol királyunk Dávid élt.

Mig a Jordán tornyosodva
Partjai közt hömpölyög,
Régi dalt zúg zengő sodra,
Régi dalt, mely szent, örök:

Nem veszett el még reményünk,
Elérjük a régi célt,
Óshazánkba visszatérünk,
Hol királyunk Dávid élt.

Mig Keleten pusztán, árván
Borongnak szent csarnokok,
S Jeruzsálem véres táján
Ción lánya sír, zokog:

Nem veszett el még reményünk,
Elérjük a régi célt,
Óshazánkba visszatérünk,
Hol királyunk Dávid élt.

Míg egy sujtott nép sóhajtvá
 Könnyet önt holt mult felett,
 Éjjélkor zeng gyászdalt ajka
 És Ciónért kesereg:

Nem veszett el még reményünk,
 Elérjük a régi célt,
 Óshazánkba visszatérünk,
 Hol királyunk Dávid élt.

Amíg zsidók lelke lobban,
 És nagy célért fölhevül,
 Remélhetünk bizakodva,
 Isten rajtunk könyörül.

Nem veszett el még reményünk,
 Elérjük a régi célt,
 Óshazánkba visszatérünk,
 Hol királyunk Dávid élt.

Testvérek a távolokban!
 Prófétánknak hangja kel;
 Míg egy zsidó szíve dobban,
 Reményünk sem veszhet el!

Nem veszett el még reményünk,
 Elérjük a régi célt,
 Óshazánkba visszatérünk,
 Hol királyunk Dávid élt.

LEO PEREZ.

A héber és zsargon prózaírók közt a legnagyobb. Született 1850-ben Zamuscban (Oroszország), meghalt Varsóban, 1915 április 10. 1894-ben kiadott egy szerelmi versgyűjteményt „Haúgab“ (A lant) címen, és azóta is gyakran írt héber verseket, de Perez erőssége a próza (novellák és drámák), itt mutatkozik ő igazi nagy költőnek.

ISMERED, ÉDES, A FÖLDET?

Ismered, édes, a földet,
Hol mind a nemzedékek
Bús könnyek között vetnek?

Ismered, édes, a földet,
Hol meddő élet sarjad
Rút férgeknek, köveknek?

Ismered, édes, a földet,
Hol ringó kalászosok közt
Tarkán virul reményem?

Ismered, édes, a földet,
Hol szivem és szerelmem
Majd együtt hallgat mélyen?

A PÁLMA.

Sajnálj meg, pálma,
 Oh irgalmas anya,
 Hajszolt vándor vagyok.

Nappal perzselt a nap
 És im' leroskadok,
 Hűs árnyékod alatt.

Fáradt a lelkem, fáradt,
 És égő fejemet
 Lehajtom lábaid elé.

S ha titkokat sug ága,
 Míg körülvesz az éj —
 Megértelek . . .

*

Varázs van árnyékodban, pálma!
 Friss, üde törzsöd mellett
 Eltűnik lelkem árnya!

Szívem itt nyugodt, csendes,
 Minden sebem begyógyul
 S lelkembe ifjú álmok
 S remények serge tódul.

*

Oh mondd meg, pálma,
 Mi az a fénysugár,
 Mely széttépve a felhőt,
 Zöld ágaidra száll?

Itt van-e már a reggel?
 Vagy üdvözöl a hold?
 Vagy ifjúságom álma volt,
 Mi szívem ajtaján kopog?

*

Oh mondd meg nekem, pálma,
 Élek-e én valóban,
 És halott reményeim
 Felkeltek sírjaikból
 Varázsok éjjelén?

Vagy élnek reményeim,
 De én halott vagyok,
 És ágaid im zsongnak
 Sirom hantja fölött,
 Regélik álmaimat,
 S én hallgatom?!

*

Oh mondd meg nekem, pálma,
 Mért fu
 Szomorú néma szellő
 A földön?

Tán halottak kiöntik
 Fájdalmukat,
 A rothadás gyötrelmét
 A fekete éjbe?

Oh mondd meg nekem, pálma,
 Jön-e próféta

Hogy aszott csontok völgyén
Csodát tegyen ?

*

Oh mondd meg, pálma,
Mért hogy minden reményem,
Csak madárszárnyak árnya,
Csak habok remegése,
Csak fénynek villanása
Hajnal-pirkadatkor?

Mért hogy minden reményem,
Csak virágillat,
Csak szélnek sóhajtása
A hárfa hurján,
Csak harmatcsepp
A rózsza levelén?

Mért hogy minden reményem,
Csak tarka szivárvány,
Csak csalfa látomás,,
Csak elröppenő álom,
Erőtelen,
Súlytalan,
Testtelen?

DAL.

A madár nem repülhet,
 Ha le van metszve szárnya,
 Az égbolt nem ragyoghat,
 Ha csillag át nem járja.

És gyászolnak a kertek
 És elborul az erdő,
 Ha elnémul a rigó
 És többé rózsza nem nő.

És hogyha a nap nem süt,
 A bús föld holtra dermed.
 És elsötétül lelkem —
 Ha nem süt rá szerelmed.

A KÖLTŐ.

Meleg szívvel indult útnak
 S árulá meleg szívét,
 És a világ mohó vággyal
 Éhesen kapkodta szét.

A közönség ostromolta:
 „Egy lat, két lat jó szívet!”
 Asszony fizet mosolyokkal,
 Leány könnyekkel fizet.

Sokan vettek apró pénzen,
Huszasért és garasért,
„Pompás! Pompás!” mondogatták,
S kéjjel szürcsölték a vért.

Nyüzsgő, élénk forgalom volt,
Míg a költő — lerogyott,
És becsukták a kis boltot,
A meleg szív elfogyott...

TESTAMENTUM.*)

MENACHEM DOLICZKY

Nem siratják majd halálom,
Lesz még olyan mint én mindég,
S voltak sokan előttem is,
Kiket dalra hajszolt inség.

Meghaltak és elfeledték,
Dalaik is sírba szálltak,
Néhány sóhaj szállt utánuk,
S vége szakadt búnak, gyásznak . . .

Gyermekiket ruhátlanul,
Kenyér nélkül, árván hagyták,
S fillérekért koldul nékik
Kegyesen az irgalmasság . . .

Testvéreim! Alamizsnát
Tőletek én sohse kértem,
Gondoljátok, gazdag vagyok
S tegyétek az egyet értem.

*) Pótlás Doliczky verseihez. Életrajzát I. e kötet 112. oldalán.

Pénzem nincs, de bűnöm sincsen,
 Máshoz sohsem könyörögtem,
 Nem vagyok bár gazdag pénzben,
 Gazdag vagyok, gazdag — könnyben.

Sujtott népem sorsa miatt
 Hullt patakozó szemem árja,
 Hullott Ción hegyeire
 S szentélyének romfalára.

Mint a vihar vonaglása,
 Hördült fel bús sóhajtasom,
 Mint a zápor omlott könnyem,
 Felleges mély éjszakákon.

Ción egén sötét felhőt
 Kóvályogni hogyha láttok,
 Cseppjei a földre hullnak,
 Fagyosan, mint jégzilánkok:

Tudjátok, hogy borús lelkem,
 Mit bevont a fájó bánat,
 Rejtőzik a fellegekben,
 S keserves bűm könnye árad.

Testvéreim! Alamizsnát
 Töletek én sohse kértem,
 Gondoljátok: gazdag vagyok,
 S tegyétek ez egyet értem.

Nem kérem, hogy sirassatok,
 Midőn bennem férgek kelnek,
 Halálom mért siratnátok?
 Örültök-e életemnek?

Nem kérem, hogy gyermekimnek
 Adjátok bő éledelük,
 Hogyha mostan bántja éhség,
 Ki gondol majd akkor velük? . . .

Testvéreim, csak ez egyet,
 Ezt kérem, csak ezt tegyétek,
 Hantom fölé, ha meghalok,
 Tegyetek kis síremléket.

Ne legyetek pazarlók majd,
 Költői nagy sir-írásban
 Mit ér szóokban nagy pazarlás,
 Hol ezüstben kapzsiság van? . . .

Sírkövemre csak ez egyet,
 Oh csak ezt véssétek rája:
 Ción lánya volt szerelmem,
 Mig el nem nyelt a sír szája.

Megtört lelkem mélységéből
 Minden sóhaj érte jajdult,
 Megsírattam pusztulását,
 Mig a szemem belesajdult.

Legyen majdan ez a sírkő
Gyermekimnek intő emlék,
Hütlenség, hogy ne kísértse
S Ciónt soha ne feledjék!

S akkor Ción borult egén
Sötét felhőt hogyha láttok,
Cseppjei a földre hullnak
Fagyosan, mint jégszilánkok.

Tudjátok, hogy sujtott lelkem
Borong onnan le a földre,
Reátok hull bús sóhaja
Reátok hull hála-könnye . . .
